

Ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ *vs.* Ὁρθόδοξη θεολογία: Σύγκλιση, συνοδοιπορία ἢ ἀντίστιξη;

Ἀντώνη Σμυρναίου*

Εἰσαγωγή

Ἡ κατανόηση τῆς ἱστορίας εἶναι μιὰ ἀνθρώπινη λειτουργία ἄκρως εὐαίσθητη καί –σὲ κάθε περίπτωσιν– πάντοτε δυνητικὴ καὶ προσεγγιστική. Ἐφ’ ὅσον καμμία μηχανὴ τοῦ χρόνου δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς γυρίσει στὸ παρελθόν, τὸ ὁποῖο εἶναι οὐσιωδῶς ἀνεπίσκεπτο, πρέπει νὰ ἔχουμε τοῦλάχιστον τὴν ἐπίγνωση ὅτι ὑποχρεωτικὰ κινούμεσθε μὲ ὅρους πιθανολογίας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐπίγνωση ὅτι ὁ δρόμος μας ἐλίσσεται μέσῳ εὐλογων ἐκλογικεύσεων, οἱ ὁποῖες ὅμως εἶναι συχνὰ τὸ ἄλλο ὄνομα ποὺ δίνουμε στὶς ἀπλουστεύσεις. Ὅλες ὅμως κατεργάζονται τὴν πειθὴ καὶ στοχεύουν σὲ αὐτὴν, ἀναζητώντας πάντοτε τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν ἀναγνώστων¹.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς τρόπους γιὰ τὴν –κατ’ ἐπίφασιν βέβαια– κατανόηση τῆς ἱστορίας εἶναι καὶ ἡ περιοδολόγησις, ἡ κατασκευὴ δηλαδὴ ἁξόνων, ποὺ τέμνουν τὴν ἱστορικὴ διαχρονία. Θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναγνωρίσουμε σὲ αὐτὴν τὴ διαχρονία τρεῖς θεμελιώδεις ρήξεις. Ἡ πρώτη ἦταν ἡ λεγόμενη Νεολιθικὴ ἢ Γεωργικὴ Ἐπανάστασις, ποὺ συνέβη γύρω στὸ 10.000-12.000 π.Χ., κατὰ τὴν ὁποία οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ κυνηγοὶ καὶ τροφосуλλέκτες ποὺ ἦταν μεταστράφηκαν σὲ γεωργούς, συνάχθηκαν πλέον σὲ οἰκισμοὺς καὶ πόλεις, δημιουργώντας πολιτισμούς. Ἡ δεύτερη ἦταν ἡ Ἐνσάρκωσις τοῦ Θεοῦ Λόγου κατὰ τὴ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ μὲ τὶς πολυειδεῖς μέχρι σήμερα ἐξακτινώσεις της καὶ ἡ τρίτη ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 17ου αἰ.

* Ὁ Ἀντώνης Σμυρναῖος εἶναι Καθηγητὴς τοῦ Παιδαγωγικοῦ Τμήματος Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσης (Π.Τ.Δ.Ε.) τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

1. Ἀντ. Λ. Σμυρναῖος, *Ἰστοροῦμεν δι’ ἐμπιστοσύνης: Ἡ ἐμπιστοσύνη ὡς ἱστοριογραφικὴ μεταβλητή*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2023.

Ἄν ἡ Ἐνσάρκωση, κατὰ τὴν Ὁρθόδοξη χριστιανικὴ ἀντίληψη ἀλλὰ καὶ ὄχι μόνον, ἐπέφερε μία τεράστια ρήξη στὸν χρόνο ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τῆς παγκόσμιας κοινότητος, πολλοὺς αἰῶνες μετὰ ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἐπανάσταση διέστειλε καὶ πάλι καθοριστικά, ὄχι μόνον τὸν χρόνο καὶ τὸν τρόπο ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν χώρο αὐτῆς τῆς οἰκουμένης. Συνεπῶς, ἡ τελευταία αὐτὴ ρήξη πρέπει νὰ λογιστεῖ ὡς κεφαλαιώδους ἀλλὰ καὶ ἡφαιστειώδους σημασίας, ἐφ' ὅσον ἔχει μετασχηματίσει ἀνεπίστροφα τὴν παγκόσμια ἱστορία. Ἐπιπλέον, εἶναι αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ Ἐπανάσταση, περισσότερο ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη, ἡ ὁποία τοὺς τελευταίους τρεῖς αἰῶνες πολέμησε πολυειδῶς καὶ δραστηκῶτα τὴ θεία Ἐνσάρκωση, γεγονὸς ποὺ μᾶς καλεῖ στὴν ἐταστικὴ διερεύνηση τῆς ἡγεμονίας της στὸν κόσμος.

Ἄς ἐπισημάνουμε ὅμως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἐπανάσταση δὲν καθιέρωσε οὔτε προώθησε ἀπλῶς τὴν *ἐπιστήμη*, δηλαδὴ μιὰ ἐκδοχὴ κατανόησης τοῦ κόσμου ἀνάμεσα στὶς ἄλλες, ἔστω πιὸ χρησιμοθηρικῇ, παραγωγικῇ καὶ ἀποτελεσματικῇ, ἀλλὰ ἐντατικοποίησε καὶ ἰλιγγιοποίησε τὸ *ἐπιστημονικὸ φαντασιακό*. Μὲ τὸν ὅρο αὐτὸν ἀναφερόμαστε σὲ ἓνα πλέγμα ὁμογενοποιημένων σημασιῶν ποὺ ἀπέκτησαν σιγὰ-σιγὰ παγκόσμια, θεσμικὴ κατοχύρωση, μὲ στόχο τὴν πολυπόθητὴ ἀρτίωση ἐνὸς ἐλλειπτικοῦ πάντοτε ἀνθρώπου μέσῳ ἀποκλειστικὰ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργαλείων. Αὐτὸ τὸ πλέγμα ἐδῶ καὶ τρεῖς αἰῶνες ἔχει κυριολεκτικὰ καὶ μεταφορικὰ εἰσβάλει ἀλλὰ καὶ ἀποικίσει ὄχι μόνον τὸ συνειδητὸ ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσυνείδητο τῶν ἀνθρώπων, ἔχοντας ἐπιδείξει μιὰ τεράστια, ἄγνωστη καὶ ἀδιάγνωστη ὡς τότε, ἀπορροφητικὴ, ζηλωτικὴ καὶ εἰδωλοποιητικὴ δυναμικὴ. Εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀποτρέπει κάθε ἄλλη ιδέα, σχέδιο ἢ ἐρμηνεία ποὺ δὲν ἐμβαπτίζεται καὶ δὲν ὑποτάσσεται στὴ δίνη του. Μάλιστα, μὲ ἐκμαυλιστικὴ εὐχέρεια μεταφράζει τὴν *ἐπιστήμη* σὲ *ἐπιστημονικὸ φαντασιακό* καὶ τὸ *ἐπιστημονικὸ φαντασιακό* σὲ *ἐπιστήμη*, θολώνοντας τὰ μεταξὺ τους ὅρια, μιὰ ἐνέργεια ποὺ σήμερα πλέον ἔχει ἀποκτήσει ἡγεμονικὴ ἰσχὺ.

Πῶς ἔγινε ὅμως ἐφικτὴ αὐτὴ ἡ βαθύτατη ἀποίκηση; Δὲν ὑπάρχει χώρος νὰ ἀναφερθοῦμε ἐδῶ στὴ συναρπαστικὴ ὄντως γενεαλογία της, στὴν ἀριστοτελικὴ καὶ θωμιστικὴ δηλαδὴ προϋπηρεσία της, ἀλλὰ θὰ ἔλθουμε πιὸ κοντὰ στὸ σήμερα καὶ θὰ διαπιστώσουμε ἀπλῶς ὅτι τοὺς τελευταίους δύο αἰῶνες κατηχοῦμαστε συστηματικά, μέσῳ τῆς μαζικῆς ἐκπαίδευσης, ἀπὸ τὰ σχολεῖα καὶ τὰ πανεπιστήμια, τὸν τύπο, τοὺς πολιτικούς, τὴν

οικογένειά μας, τούς σημαντικούς για μᾶς ἄλλους, νὰ ἀποδεχόμεστε καὶ νὰ ὑπηρετοῦμε, μᾶλλον χωρὶς πολλὰς συνεξετάσεις ἢ ἐπιφυλάξεις, αὐτὸ τὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ, νομίζοντας μάλιστα ὅτι ὑπηρετοῦμε ἀπλῶς τὴν ἐπιστήμη. Ἐπιπλέον, εἶναι αὐτὴ ἡ ἀποίκηση ποὺ ἐμποδίζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ καρπωθοῦν τὸ ἐπιστημονικὸ κέλυφος ὡς ἀπλὸ ἐργαλεῖο χρήσης, χωρὶς περαιτέρω ἠθοποιητικές, ἀνθρωπολογικὲς καὶ κοσμολογικὲς συνέπειες, καὶ νὰ ἀπορρίψουν τὸν πυρῆνα του, δηλαδὴ τὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ, τὸ ὁποῖο διεκδικεῖ τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον ἔχοντας βαθύτατες ἐπιδιώξεις θεουργίας.

Καθοδηγούμεστε λοιπὸν πρὸς ἐκεῖνο τὸ ἀλλόκοτο ψυχολογικὸ σύνδρομο, μέσα στὸ ὁποῖο συναυροῦνται μὲν ἡ ἰδιοφυΐα, ἡ δημιουργικότητα καὶ ἡ σκληρὴ δουλειά, πρωτεύουσες ἔννοιες καὶ θεμελιώδη ἐνεργήματα μέσα στὴν πουριτανικὴ καὶ καπιταλιστικὴ παράδοση τῶν τελευταίων αἰώνων, ὅπως εἶναι γνωστό, ἀλλὰ παράλληλα, σὲ προωθητικὴ καὶ ἀγαστὴ συνέργεια μὲ τὸν ναρκισσισμό, τὴ ματαιοδοξία, τὴ φιλαργυρία καὶ κυρίως τὴν ἀδυσώπητη παραφορὰ τῆς ἰσχυο-θηρίας.

Ἡ σύγκλιση καὶ ἡ συνοδοιπορία

Ἄς ἔλθουμε τώρα στὸν κυρίως προβληματισμὸ αὐτῆς τῆς εἰσήγησης. Ἀπὸ τὴ μεριὰ τῶν ἄθεων ἢ ἀδιάφορων θρησκευτικῶν ἀνθρώπων ἡ σχέση τοῦ ἐπιστημονικοῦ φαντασιακοῦ μὲ τὴν Ὁρθόδοξη θεολογία ἢ ἐν γένει τὴ θρησκεία, στίς ποικίλες μορφές καὶ εἴδη τῆς, εἶναι συνήθως ἀρνητικὴ. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι –κατ’ αὐτούς– τὸ ἐπιστημονικὸ, ὀρθολογικὸ πνεῦμα δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει καμμία σχέση μὲ τὴ θρησκευτικὴ «δαισιδαιμονία», ἀναπαράγοντας, συχνὰ χωρὶς ἐπιφυλάξεις, τὰ παλαιὰ διαφωτιστικὰ προτάγματα. Ἀλλὰ ἀπὸ μέρους τῶν Ὁρθοδόξων ἢ τῶν θρησκευόμενων ἐν γένει ἀνθρώπων θεωροῦμε ὅτι ἡ σχέση αὐτὴ ἔχει ἀκολουθήσει μέχρι σήμερα δύο τοῦλάχιστον ἀφηγήματα: ἐκεῖνο τῆς σύγκλισης καὶ ἐκεῖνο τῆς συνοδοιπορίας.

Στὴν πρώτη περίπτωσι παρατηρεῖται συνήθως ἡ καταφυγὴ σὲ μιὰ ἀναχρονιστικὴ «ἀρχαιολογία», ἀνακαλῶντας στὸ προσκήνιο ἀντιλήψεις περὶ ἐπιστήμης, ὅπως ἐκεῖνες τῆς ἀρχαιοελληνικῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνες τοῦ Μ. Βασιλείου, τῆς Σοφίας Σειράχ ἢ τοῦ βιβλίου τῆς Ἐξόδου, ἔτσι ὥστε νὰ δικαιολογηθοῦν ὅλα τὰ ἐπιτεύγματα τῆς σύγχρονης

τεχνοκρατίας ως απ' εὐθείας «εὐλογία καὶ δῶρο τοῦ Θεοῦ», ἔκφραση ποὺ ἀκοῦμε σήμερα κατὰ κόρον στὸν θεολογικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ λόγο. Βεβαίως, εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολο, ἂν ὄχι ἀνόητο, νὰ ἐκληφθοῦν ὡς θεϊκὰ δῶρα λ.χ. τὰ πυρηνικά, τὰ βιολογικά καὶ τὰ «ἔξυπνα» ὅπλα, τὰ ἱλιγγιώδη αὐτοκίνητα, τρένα καὶ ἀεροπλάνα, καθὼς καὶ ἡ γιγαντιαία σήμερα τεχνολογία ἀπόλυτης καὶ ἐνδελεχοῦς ἐπιτήρησης τῶν πάντων, ἂν καὶ ὅλες οἱ ἐπιστημονικὲς ἀνακαλύψεις ὑπόκεινται στὸν ἴδιον μεθοδολογικὸ κανόνα. Συνήθως ὅμως μὲ τέτοιου εἴδους «ἀρχαιολογίες» ὑπονοεῖται μία θεραπευτικὴ ἢ φαντασμαγορικὴ ἐργαλειοθήκη, γιὰ τὴν προφάνεια τῆς ὁποίας δὲν ἐπιτρέπεται μάλιστα καμμία ἀμφισβήτηση, ἐφ' ὅσον ὅλα ὀφείλουν νὰ διεκδικοῦν καὶ νὰ κατακτοῦν ἓνα μέλλον, τὸ ὁποῖο προβάλλεται ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ τεθεῖ ὑπὸ διαπραγματεύσεως.

Παραγνώριζεται ὅμως τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἔννοιες ἐν γένει δὲν εἶναι ὑπερεμπειρικές, ἀδιαφοροποίητες ὀντότητες, ποὺ ἐφαρμόζονται πάντοτε καὶ παντοῦ, ἀλλὰ ἐμφοροῦνται ἀπὸ βαθειὰ ἱστορικότητα, συνεπῶς ὑπόκεινται σὲ ποικίλες δεσμεύσεις, οἱ ὁποῖες ἀλλοιώνουν τὴ μονοσήμαντὴ ἢ ἀρχικὴ ἐκφορὰ τους καὶ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ τὶς παίρνομε «τοῖς μετρητοῖς»². Διότι διαφορετικὰ γεφυρώνουμε, μὲ ἀσύγγνωστη προχειρότητα καὶ παρορμητικότητα, ἀσύμβατα καὶ μόνο κατ' ὄνομα συμβατὰ φαινόμενα, ἐφ' ὅσον ἐκεῖνες οἱ παλαιὲς ἀντιλήψεις δὲν συνάδουν καθόλου μὲ τὴ νεωτερικὴ ἀλλὰ καὶ τὴ μετανεωτερικὴ πρόσληψη καὶ ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιστήμης. Δὲν φαίνεται λοιπὸν νὰ ὑπάρχει καμμία εὐληπτὴ σχέση ἀνάμεσα στὴν ἐπιστήμη τῶν βοτάνων, τῶν βδελλῶν καὶ τῶν τεσσάρων χυμῶν τοῦ σώματος τῆς προνεωτερικῆς ἐποχῆς, ἢ ἐκεῖνη τῶν τόξων, τῶν δοράτων καὶ τῶν πολιορκητικῶν κριῶν, καὶ στὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ ποὺ ἐφαρμόζεται συστηματικὰ στὰ κρυφὰ καὶ φανερά ἐργαστήρια, μὲ τὶς ὑπέρογκες χρηματοδοτήσεις, τοὺς ἀνηλεεῖς ἀνταγωνισμούς, τοῦ ἰσχυρότατου καὶ πολλαπλῶς προστατευμένου δικτύου ἐπιστημονικῶν, πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἀλληλ-εγγυοτήτων, τῆς παγκόσμιας προπαγάνδας γύρω ἀπὸ αὐτὸ καὶ κυρίως τῆς καταναγκαστικῆς εἰδωλοποίησης, τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦνται στὴ νεωτερικὴ καὶ μετανεωτερικὴ ἐποχῇ. Δὲν εἶναι

2. Ἡ παλαιδιαθηκικὴ λ.χ. ἔννοια τῆς ἐπιστήμης φαίνεται νὰ συναρτᾶται μὲ τὴν ἐπίγνωση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ὅπως λ.χ. ἀποτυπώνεται στὸ *Δευτερονόμιο*: «Ὅτι ἔθνος ἀπολωλεκὸς βουλήν ἐστιν, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἐπιστήμη, οὐκ ἐφρόνησαν συνιέναι ταῦτα» (Δευτ. 32, 1, 28-29).

ἴδια ἢ ἐπιστήμη τῆς διαπροσωπικῆς καὶ πνευματικῆς ψυχοσωματικῆς συνάφειας μὲ τὴν ἐπιστήμη τῶν δεικτῶν καὶ τῶν ἐργαλείων, μὲ τὰ ὁποῖα ἢ ἐπιστήμη σήμερα διατείνεται ὅτι «βλέπει», ἐξ ἀποστάσεως, τὸν κόσμο³.

Κατὰ συνέπεια, ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἐφαρμοσμένη τεχνολογία δὲν εἶναι μιὰ ἀνιστορική, μεταφυσικὴ ἔννοια, ποὺ γεννήθηκε αἰφνης στὴν Εὐρώπῃ μὲ μιὰ σειρὰ ἐπιτυχῶν παρατηρήσεων καὶ πειραμάτων, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἀσίγαστης περιέργειας χαρισματικῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ εἶναι –ἀκριβέστερα ἔγινε– μιὰ ἐγκόσμια-παγκόσμια ὑπερδύναμη, μιὰ ὁμογενοποιητικὴ ἰσχὺς, γεννημένη σὲ συγκεκριμένες ιδεολογικές, θρησκευτικές, πολιτικές, οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς συνθήκες, γιὰ συγκεκριμένους λόγους καὶ κυρίως μὲ συγκεκριμένα ὁράματα ἀπόλυτης κυριαρχίας. Δὲν εἶναι καθόλου μιὰ ἐπιλογή ἀνάμεσα σὲ ἄλλες, ἀλλὰ ἔχει ἐγκατασταθεῖ παντοῦ ὡς πραγματικότητα καὶ ἀδυσώπητη «κανονικότητα». Ὅπως θὰ σημειώσει καὶ ὁ Norbert Wiener, ὁ Πατέρας τῆς Κυβερνητικῆς: «Δὲν ὑπάρχει Γραμμὴ Maginot στὸ μυαλὸ τοῦ ἀνθρώπου ... δὲν ὑπάρχει τέλος σ' αὐτὴν τὴν τεράστια Ἀποκαλυπτικὴ ἔλικα ... ἡ κάθε τρομακτικὴ ἀνακάλυψη ἀπλῶς αὐξάνει τὴν ὑποταγὴ μας στὴν ἀναγκαιότητα τῆς δημιουργίας μιᾶς νέας ἐπιστημονικῆς ἀνακάλυψης...». Προειδοποιούσε λοιπὸν τοὺς ἐπιστήμονες, «αὐτοὺς τοὺς σοφοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἔχουν καθαγιάσει μὲ ἓνα δαιμονικὸ τρόπο τὶς προσωπικὲς τοὺς ἐπιδιώξεις, ὅτι μὲ τὴν κανονικὴ πορεία τῶν πραγμάτων μιὰ συνείδηση ποὺ ἐξ-αγοράστηκε μιὰ φορὰ θὰ ἐξ-αγοραστεῖ καὶ δεύτερη...»⁴.

Αὐτὰ τὰ ὁράματα ἐπέτυχε ὄντως νὰ ὑλοποιήσει στὴ διάρκεια τῶν τελευταίων τριῶν αἰώνων, κατακλύζοντας ὅχι μόνον τὴν κοινωνία, τὴν πολιτική, τὴν οἰκονομία, τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴ γεωγραφία αὐτοῦ τοῦ κόσμου ἀλλὰ κυρίως τὸ συμβολικὸ καὶ φαντασιακὸ τοῦ σύμπαν, φθάνοντας ἀκόμη μέχρι καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἀσυνείδητο τῶν ἀνθρώπων. Ἐχει ἀποκτήσει πλέον μιὰ τεράστια εἰδωλολατρικὴ δυναμικὴ καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς,

3. «Νὰ βλέπεις, στὴν ἐπιστήμη τοῦ καιροῦ μας, σημαίνει, σχεδὸν ἀποκλειστικά, νὰ ἐρμηνεύεις ἐνδείξεις οἱ ὁποῖες ἔχουν παραχθεῖ ἀπὸ ἐργαλεία». P. Rossi, *Ἡ γένεση τῆς σύγχρονης ἐπιστῆμης στὴν Εὐρώπῃ*, μετάφρ. Παν. Τσιαμούρας, ἐκδ. Ἑλληνικὰ Γράμματα, Ἀθήνα 2004, σ. 53.

4. N. Wiener, *Κυβερνητικὴ καὶ Κοινωνία*, μετάφρ. Ἰω. Ἰωαννίδης, ἐκδ. Παπαζῆση, Ἀθήνα 1970, σσ. 89, 95.

ἐξ αἰτίας ἀκριβῶς τῆς μεγαλειώδους φαντασμαγορίας της ἀλλὰ καὶ τῶν ποικίλων ἀνακουφιστικῶν καὶ ἐντυπωσιακῶν ἐπιτευγμάτων της, εἶναι ἐκπληκτικὰ καταλυτικῇ⁵.

Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀδυσώπητης δυναμικῆς ἦταν ἡ γέννηση μετὰ τὴν Ἐπιστημονικὴ Ἐπανάσταση ἐνδὸς ἐντελῶς καινούργιου κόσμου, ποὺ ἀποδείχθηκε πολλαπλῶς, ριζικὰ ἀλλὰ καὶ τραγικώτατα ἀντίθετος μετὰ τὴν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Θὰ σημειώσουμε τρεῖς μόνο λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους συμβαίνει αὐτό: Πρῶτον, διότι ὁ κόσμος αὐτὸς ἐναπέθεσε τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἀντὶ γιὰ τὸν Θεό, στὴν πρόνοια τοῦ σοφοῦ, πάντοτε ἐπιστήμονα ἀνθρώπου, τοῦ πολυδοξασμένου εἰδήμονα, ὁ ὁποῖος βεβαίως τυγχάνει νὰ εἶναι πολὺ συχνὰ ἓνας μαθητευόμενος μάγος, ὑπηρετῶντας μάλιστα ἓνα συμπαγές, ἐκπληκτικὰ ἀλληλοῦποστηριζόμενο δίκτυο μαθητευόμενων μάγων⁶. Δεῦ-

5. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς ἐγκληματικῆς ἀφέλειας, καθὼς καὶ τῆς καταλυτικῆς κατχητικῆς λειτουργίας ποὺ συνήθως ἐπιτελεῖται, ὅτι κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἰνστρούχτορες τοῦ ἐπιστημονικοῦ φαντασιακοῦ στὴν Παγκόσμια Ἐκθεση τῆς Νέας Ὑόρκης (1939-1940) εἶχαν κρεμάσει μία ἐπιγραφὴ στὴν ἀψίδα τῆς μπροστινῆς πύλης της, ποὺ ἔγραφε μὲ ἀφοπλιστικὴ εἰλικρίνεια: «Ἡ ἐπιστῆμη ἐξερευνᾷ, ἡ τεχνολογία ἐκτελεῖ, ὁ ἄνθρωπος συμμορφώνεται!». J. Rifkin, *Τὸ τέλος τῆς ἐργασίας καὶ τὸ μέλλον της. Ἡ δύση τοῦ παγκόσμιου ἐργατικοῦ δυναμικοῦ καὶ τὸ χάραμα τῆς μετὰ-τὴν-ἀγορὰ ἐποχῆς*, μετάφρ. Γ. Κοβαλένκο, ἐκδ. Λιβάνη, Ἀθήνα 1996, σ. 129. Ἄς θυμηθοῦμε ὅμως καὶ τὸν Φλωμπέρ, ὁ ὁποῖος, βλέποντας τὴν πρώτη Παγκόσμια Ἐκθεση ποὺ διοργανώθηκε στὸ Παρίσι, ἔγραψε μελαγχολικά: «Εἶναι ἐντυπωσιακὴ. Ὑπάρχουν πανέμορφα καὶ ἐξαιρετικὰ πράγματα. Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι καμωμένος γιὰ νὰ καταπιεῖ τὸ ἄπειρο!». Al. Finkelkraut, *Ἡ ἀχαριστία. Συζήτηση γιὰ τὴν ἐποχὴ μας μετὰ τὸν Ἄντουαν Ρομπιτάιγ*, μετάφρ. Βίκυ Ἰακώβου, ἐκδ. Scripta, Ἀθήνα 2005, σ. 158.

6. Ὁ Ἀγγλὸς ἱστορικὸς καὶ φιλόσοφος R. Collingwood, στοχαζόμενος τὶς παραμονὲς τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου τὶς τρομακτικὲς συνέπειες τοῦ Α', θὰ σημειώσῃ στὴν αὐτοβιογραφία του: «...Οἱ βλαβερὲς συνέπειες κάθε ἀποτυχίας νὰ ἐλεγχθεῖ ἡ ἀνθρώπινη κατάσταση ἦταν τότε περισσότερο σοβαρὲς ἀπὸ ποτέ, εὐθέως ἀνάλογες μετὰ τὴ σπουδαιότητα τῶν καινούργιων δυνάμεων πού, μέσα στὴ θεϊκὴ ἀδιαφορία, τέθηκαν ἀπὸ τὴ φυσικὴ ἐπιστῆμη στὰ χέρια τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ καλοῦ, τοῦ τρελοῦ καὶ τοῦ σοφοῦ ἀνθρώπου. Ὅχι μόνο κάθε ἀποτυχία νὰ ἐλεγχθοῦν οἱ ἀνθρώπινες ὑποθέσεις θὰ καταλήγει ὅλο καὶ περισσότερο σὲ ἐκτεταμένη καταστροφή, ἐφόσον ἡ φυσικὴ ἐπιστῆμη θὰ περνᾷ ἀπὸ θρίαμβο σὲ θρίαμβο, ἀλλὰ οἱ συνέπειες θὰ τείνουν ὅλο καὶ περισσότερο πρὸς τὴν καταστροφή κάθε καλοῦ καὶ λογικοῦ μέσα στὸν πολιτισμένο κόσμον· γιατί ὁ κακὸς ἄνθρωπος πάντοτε θὰ ἀρχίζει νὰ χρησιμοποιεῖ τὶς μηχανὲς τῆς καταστροφῆς πρὶν ἀπὸ τὸν καλὸ καὶ ὁ τρελὸς πάντοτε πρὶν ἀπὸ τὸ σοφόν...» βλ. R. G. Collingwood, *An Autobiography*, Oxford University Press, London 1939, σσ. 91-92.

τερον, διότι οί εκατόμβες τῶν δύο Παγκοσμίων Πολέμων⁷ καὶ ἡ ἄμεση πλέον ἀπειλὴ ἐνὸς τρίτου, καθὼς καὶ ἡ σύγχρονη, ἀνεπίστροφη –καθὼς διατείνονται– καταστροφὴ ποὺ ἔχει ὑποστῇ τὸ περιβάλλον στὴν ἐποχὴ τῆς Ἀνθρωποκαίνου στὴν ὁποία ζοῦμε, δὲν θὰ εἶχαν λάβει χώρα οὔτε θὰ μπορούσαν νὰ λάβουν, ἂν ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἐπανάσταση εἴτε δὲν εἶχε ἐκραγεῖ εἴτε εἶχε ἀκολουθήσει διαφορετικούς, ἡπιώτερους δρόμους μέσα στὸν κόσμον· ἂν στόχος τῆς ἦταν ὅχι ἡ ἐκχέρσωση καὶ ἀνηλεὲς ἀνάκριση καὶ λεηλασία τῆς φύσεως ἀλλὰ ἡ συμφιλίωση, ἡ συνδιαλλαγὴ μὲ αὐτήν. Καὶ τρίτον, διότι ἡ σύγχρονη καταιγίδα τῆς ἀντιθεΐας ἔχει βρεῖ μέσα στὴν Ἐπιστημονικὴ Ἐπανάσταση τὸν θεμελιώδη εὐεργέτη τῆς, τὸ βασικὸ τῆς κίνητρο, ἐν ὀλίγοις τὸν πατέρα τῆς – ἔστω τὸν θετὸ τῆς πατέρα.

Εἶναι ἐνδιαφέρον στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι τὸ βασικὸ ἐπιχειρήμα αὐτῶν ποὺ ἐπικαλοῦνται τῇ σύγκλιση ἐπιστήμης καὶ Ὁρθόδοξης Θεολογίας σχετίζεται μὲ τὸ σύνδρομο τῆς χρήσης τοῦ μαχαιριοῦ: *Μὲ τὸ μαχαίρι μπορεῖς νὰ κόψεις τὸ ψωμὶ καὶ μὲ τὸ μαχαίρι νὰ σκοτώσεις τὸν συνάνθρωπό σου*. Θεωροῦμε ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ πλέον ἀφελοῦς καὶ ἀποπλανητικοῦ ιδεολογήματος, ποὺ δυστυχῶς μοιάζει ἀκόμη νὰ ἐπικρατεῖ στοὺς χώρους θρησκευομένων καὶ μὴ.

Γιατί ὅμως εἶναι ἀφελές; Πρῶτον, γιατί τὰ γιγαντιαῖα σήμερα δεδομένα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἐπιστημονικοῦ φαντασιακοῦ σὲ κάθε πτυχὴ τῆς ζωῆς μας δὲν παίζονται στὸ ἐλαχιστο-επίπεδο τοῦ μαχαιριοῦ, ἀλλὰ στὸ τερατο-επίπεδο κάθε εἶδους, λ.χ., ὅπλων, ποὺ μυστικά καὶ ἀπροειδοποίητα ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη τῆς γῆς μπορούν νὰ ἀφαιρέσουν, μαζικὰ μάλιστα καὶ ἀκαριαῖα, ἑκατομμύρια ζωὲς ἀνθρώπων. Αὐτὴ ἡ πραγματικὰ ἰλιγγιώδης μεταφορὰ καθιστᾷ ὑποκριτικὴ ἢ, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τελείως ἀφελὴ τὴ χρησιμοποίησιν αὐτοῦ τοῦ ιδεολογήματος γιὰ τὴ σημερινὴ κατάστασιν πραγμάτων.

Δεύτερον, τὸ ιδεολόγημα αὐτὸ ἐδράζεται (δῆθεν) στὴν προσωπικὴ εὐθύνη τοῦ κάθε ἐπιστήμονα νὰ χρησιμοποιήσῃ θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ τὶς ἀνακαλύψεις του. Ὅμως ἡ σημερινὴ σκληρότατη, ἀμείλικτη ὄντως πραγματικότητα εἶναι ὅτι ὁ κάθε ἐπιστήμονας, ἀκόμη καὶ ὁ πιὸ ἔντιμος ἢ ὑποφιασμένος, εἶναι ἐξαιρετικὰ δεσμευμένος, ἀπόλυτα ἐγκλωβισμένος,

7. Οἱ εκατόμβες ἐκεῖνες ἦταν «τὰ ἔκγονα αὐτῆς τῆς ὑπερχειλίζουσας δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου...». Χ. Γιῶνας, *Ἡ ἀρχὴ τῆς εὐθύνης. Ἀναζητώντας μιὰ ἠθικὴ γιὰ τὸν τεχνολογικὸ πολιτισμὸ*, μετάφρ. Ντίνα Σαμοθράκη, Θεόδ. Στούφης, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2018, σ. 23.

ναρχισσιςτικά αλλά και βιοποριστικά, στὸν χρηματοδότη του, τὸ ἐργαστήριο, τὴν ἐταιρεία, τὸ ἴδρυμα, τὴν πολιτικο-οικονομικὴ ἐλίτ καὶ ὑπακούει μόνο στὶς ἐντολὲς ἐκείνων. Ποιὰ εὐθύνη ἄραγε ὑφίσταται, ὅταν καὶ ἡ παραμικρὴ ἀκόμη ἐπιφύλαξη ἢ διαφοροποίηση ἐναντίον τῆς πάντοτε ἡγεμονοποιητικῆς προσδοκίας τους εἶναι ἱκανὴ νὰ τὸν ἐκβάλει ἔξω ἀπὸ κάθε ἐπιστημονικὴ διαδικασίᾳ; Ἐπιπλέον, εἶναι γνωστὸ ὅτι σὲ πάρα πολλὰς περιπτώσεις ὁ κάθε ἐρευνητὴς γνωρίζει μόνον ἓνα μικρὸ τμῆμα τοῦ συνολικοῦ project καὶ (συχνὰ ἐπιθυμεῖ ὁ ἴδιος ἢ/καὶ ὑποχρεώνεται νὰ) ἀγνοεῖ τὸν στόχο, τὴ συνολικὴ διαδικασία καὶ τὶς βραχυπρόθεσμες ἀλλὰ καὶ κυρίως τὶς μακροπρόθεσμες συνέπειες τοῦ ἐκάστοτε ἐπιστημονικοῦ ἐγχειρήματος. Ποῦ νὰ ἐγκατασταθεῖ λοιπὸν ἡ εὐθύνη, ὅταν εἰδικὰ ὁ ναρχισσευόμενος βιοπορισμὸς ἢ ὁ βιοποριστικὸς ναρχισσιςμὸς ἀποτρέπουν τὸν ἐπιστήμονα ἀπὸ κάθε βαθύτερη ἐξέταση; Ἦδη μὲ τὴν ἔνταξή του στὰ διάφορα projects, τὰ ἀφειδῶς μάλιστα χρηματοδοτούμενα –κι ἐδῶ εἶναι τὸ κρισιμώτατο σημεῖο!– δηλώνει τὴν μέχρι τέλους ὑποταγή του καὶ ὅχι μόνο στὸ σχετικὸ τεχνικὸ δελτίο, διότι σὲ ἀντίθετη περίπτωσι τὸ ποινολόγιο ποὺ θὰ ὑποστῇ θὰ τοῦ εἶναι ἀφόρητο.

Ἄς ἔλθουμε τώρα στὴ δεύτερη περίπτωσι, ἐκείνη τῆς συνοδοιπορίας τοῦ ἐπιστημονικοῦ φαντασιακοῦ μὲ τὴν Ὁρθόδοξη θεολογία. Σὲ αὐτὴν προβάλλεται ὁ διαχωρισμὸς τῶν πεδίων τῆς ἐνασχόλησης καὶ τῆς προσμονῆς, διακρίνοντας δηλαδὴ ἀνάμεσα στὸν πιστὸ ποὺ ἀφοσιώνεται στὸν Θεὸ καὶ στὸν ἐπιστήμονα ποὺ ἐρευνᾷ τὴ φύσι. Ὑποδεικνύονται μὲ τὴ διάκρισι αὐτὴ δύο παράλληλες, «νομιμοποιημένες» ἐπιστημονικὰ καὶ θεολογικά, πορεῖες πρὸς τὴ φυσικὴ καὶ τὴν πνευματικὴ γνώσι, οἱ ὁποῖες ἀναμένεται καὶ προγραμματίζεται νὰ ἀνταμωθοῦν κάπου στὸ βάθος τοῦ χρόνου, ἀρμονικὰ συνταιριασμένες, ἂν δὲν ἔχουν ἤδη συνενωθεῖ...

Τῇ συνοδοιπορίᾳ αὐτὴ φαίνεται νὰ ὑπηρετεῖ κατ' ἐξοχὴν μία ὑβριδικὴ μορφή τοῦ σύγχρονου κόσμου, ὁ «χριστιανὸς ἐπιστήμονας». Αὐτὸς διατείνεται συχνὰ ὅτι ἐπιθυμεῖ, μὲ τὸ μικροσκόπιο ἢ τὸ τηλεσκόπιο, μὲ τὸν ἐνδεδειγμένον πειραματισμὸ στὰ ἐργαστήρια, μὲ τὶς συνεχεῖς ἀνακρίσεις τῶν ὑλικῶν στοιχείων, νὰ ἀνακαλύψει «τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ», ἐπιχειρώντας νὰ συναιρέσει ἀνακουφιστικὰ καὶ ἀνενοχικὰ τὴ θρησκευτικὴ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ πίστι. Εἶναι ὅμως οἱ ἀστρικοὶ κόσμοι ἢ τὰ ἔγκατα τοῦ DNA ὧν τὰ «μυστήρια τοῦ Θεοῦ»; Πνευματικὴ ἐπιταγὴ ἄραγε μᾶς

ώθει σὲ μία τέτοιου εἴδους ἐξαντλητική καὶ ἱεροεξεταστική διερευνήση; Ἐξαρτᾶται μήπως τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἀπὸ τὴν ἐκχέρσωση τοῦ σύμπαντος καὶ τὴν ἀπομυστικοποίηση τοῦ κόσμου;

Θεωροῦμε ὅτι μιὰ τέτοιου εἴδους χειρωνακτική, μηχανιστική ἀλλὰ καὶ πανθεϊστική ἀντιμετώπιση τῆς φύσεως δὲν συνδυάζεται μὲ τὴν πνευματική θεώρηση, ἣ ὅποια μᾶς προαναγγέλλει ὅτι «οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως»⁸, καθὼς τὸ πραγματικὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ «οὐ φέρεται ἔρουναν»⁹. Φαίνεται νὰ λησμονεῖται ὅτι ἡ ἐντελὼς κοσμικὴ ἀντιμετώπιση τῆς φύσεως, στὴν ὁποία ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη μᾶς προτρέπει, ἔχει ὡς στόχο μιὰ καθαρὰ ἱμπεριαλιστική καὶ ἀποικιοκρατική ἀντίληψη, τὴν ἀπόλυτη δηλαδὴ κυριαρχία, τὴν ἐξαντλητικὴ ἐκμετάλλευση τῶν πόρων, τὴν κούρσα τῶν ἐξοπλισμῶν, τὸν πλήρη –καὶ γονιδιακὸ ἀκόμη– ἔλεγχον τῶν πάντων καὶ τὴν ὀλοσχερῇ δέσμευση τῶν τροχιῶν καὶ τῶν πορισμάτων κάθε ἐπιστημονικῆς γνώσης στὸ ἄρμα μιᾶς ἐρμητικῆς, συνολοποιητικῆς δικαιοδοσίας ποὺ χειρίζονται μόνο καὶ πάντοτε οἱ ἰσχυροὶ τοῦ κόσμου τούτου μαζί μὲ τοὺς συνοδοιπόρους-ὑπηκόους τους. Ἀντίθετα, ἡ ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία ὀνομάζει «μυστήρια τοῦ Θεοῦ» τὰ θησαυροφυλάκια ἐνὸς πνευματικοῦ καθαρὰ σύμπαντος, στὰ ὁποία ὁ ἄνθρωπος καλεῖται νὰ μυηθεῖ, χωρὶς κανένα ἐγκόσμιον βοήθημα παρὰ μόνο μὲ τὸ σῶμα του καὶ τὴν ψυχὴ του, ὅχι γιὰ νὰ βεβαιώσει ἢ νὰ ἀπολαύσει τὴν ἐξουσία του διερευνώντας τὰ ἔσχατα, τὰ ὑπέρτατα καὶ τὰ ἔγκατα, ἀλλὰ μὲ σκοπὸ νὰ μεταμορφωθεῖ εἰσερχόμενος στὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

Εἶναι πράγματι σπάνιος σήμερα ὁ θεολογικὸς λόγος ποὺ δὲν προσορμίζεται καὶ δὲν υἱοθετεῖ αὐτὴν τὴν ἐξαιρετικὰ ἐπικίνδυνη καὶ ἀν-οικολογικὴ γιὰ τὴ φύση ἀλλὰ καὶ καθαρὰ ἀντιχριστιανικὴ ιδέα. Διότι μὲ τὸν διχασμὸ αὐτὸν ἀφήνει τὴ δικαιοδοσία τῆς φύσεως στὸν ἐπιστήμονα ὡς ἓνα καθαρὰ τεχνικὸ, μηχανιστικὸ ζήτημα ποὺ ἱκανοποιεῖ τὴ δική του περιέργεια καὶ τὴ χρησιμοθηρικὴ του ἐπιδίωξη, ἀδιαφορώντας παράλληλα γιὰ τὴν παγκόσμια πολιτικο-οικονομικὴ του ἐκμετάλλευση, ἐνῶ ἐγκαταλείπει τὴ δικαιοδοσία τοῦ Θεοῦ στοὺς πιστοὺς του ὡς ἓνα ἀπλῶς ἠθικοθηρησκευτικὸ ζήτημα ἢ καθῆκον, ποὺ ἐπιβιώνει στὸν χώρον τῆς ἀτο-

8. Λουκ. 17, 20.

9. Στιχηρὸν Ἰδιόμελον τῶν Αἰνῶν τῶν Χριστουγέννων.

μικῆς (ἤ, ἔστω, καὶ ἐκκλησιαστικῆς) θρησκευτικότητας, ὑποκύπτοντας ἔτσι σὲ καίριες προτεσταντικὲς καὶ διαφωτιστικὲς συνδηλώσεις. Εἶναι αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἀντίληψη ποὺ ἀπελευθερώνει τοὺς ἐπιστήμονες ἀπὸ κάθε προοπτικὴ ἠθικῆς εὐθύνης, ἀλλὰ συχνὰ ἀναστέλλει καὶ τοὺς «χριστιανοὺς ἐπιστήμονες» ἀπὸ τὴ βαθύτερη διερεύνηση τῆς σύζευξης τῶν δύο αὐτῶν παράλληλων διαδρομῶν.

Οἱ ἀντιστίξεις

Τὰ δυὸ αὐτὰ ἀφηγήματα τῆς σύγκλισης καὶ τῆς συνοδοιπορίας θεωροῦμε ὅτι εἶναι –τὸ λιγώτερο– ἀλυσιτελῆ ἀλλὰ καὶ αἰνιγματικὰ στὴν πλήρη ἐκδίπλωση τῶν προϋποθέσεων καὶ τῶν συνεπειῶν τους. Ἄν ὅμως ἡ σύγκλιση καὶ ἡ συνοδοιπορία τοῦ ἐπιστημονικοῦ φαντασιακοῦ μὲ τὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία δὲν ἐξασφαλίζουν κάποια ἔστω ἰσορροπία μεταξὺ τους, ἐφ’ ὅσον τὸ πρῶτο μέγεθος ἔχει ἤδη ἐπιτύχει νὰ ἡγεμονεύσει σὲ ὅλα τὰ πεδία ἐπὶ τοῦ δευτέρου, τότε μήπως θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἀκολουθήσουμε κάποιον ἄλλον ἐναλλακτικὸ δρόμο; Μήπως θὰ μπορούσαν δηλαδὴ νὰ ἀνιχνευθοῦν κάποιες ἀντιστίξεις ἀνάμεσά τους;

Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι αὐτὸ εἶναι ἐφικτὸ καὶ ἂς ἀρθρώσουμε δώδεκα τοῦλάχιστον διαφοροποιήσεις, ἄλλες περισσότερες καὶ ἄλλες λιγώτερο καίριες, ποὺ θεωροῦμε ὅτι λειτουργοῦν σὲ ἓνα στοιχειῶδες πρωταρχικὸ ἐπίπεδο. Ἡ ἄρθρωση ὅμως αὐτῶν τῶν ἀντιστίξεων θὰ ἐπιτελεσθεῖ μὲ τὴν ἀπαραίτητη ἐπισήμανση ὅτι ὑφίστανται καὶ λειτουργοῦν ὄχι στὸ ἐπίπεδο τῆς καθημερινότητας τῶν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι, πάσχοντας συχνὰ ἀπὸ ἔλλειψη πνευματικῶν κριτηρίων ἀλλὰ καὶ κάτω ἀπὸ τὴν καταλυτικὴ κατάρχηση ποὺ ὑφίστανται σὲ σχέση μὲ τὴν παντοδυναμία τοῦ ἐπιστημονισμοῦ, συσχηματίζονται μὲ ἐξαιρετικὴ εὐκολία μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ αἰῶνος τούτου, ἀλλὰ τολμοῦμε νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι λειτουργοῦν οὐσιαστικὰ στὸ πεδίο τῆς ἀγιότητας, ὅσο εἶναι δυνατόν νὰ τὸ γνωρίζουμε μέσα ἀπὸ τὰ γραπτὰ τεκμήρια¹⁰. Διότι ἡ Ὁρθόδοξη

10. Ἐδῶ χρειάζεται νὰ ἐπισημανθεῖ μία μοναδικὴ περίπτωση σύγχρονης ἀγιότητας, ἡ ὁποία σὲ ἀντίθεση μὲ ἄλλες φαίνεται πῶς ἀγκάλιασε τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν τεχνολογία τόσο πολὺ, ὥστε νὰ ἀποκαλεῖται κάποιες φορὲς καὶ ὁ «ἅγιος τῆς τεχνολογίας». Πρόκειται γιὰ τὸν ἅγιο Πορφύριο τὸν Καυσοκαλυβίτη. Θεωροῦμε ὅτι ἡ ἐκτενέστερη τῶν

θεολογία δὲν εἶναι ὁ διανοητικὸς ἐρευνητισμὸς τῶν πνευματικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ πάνω ἀπὸ ὅλα εἶναι ἡ θεολογία τῆς ἀγιότητος.

α) Ἡ πρώτη λοιπὸν καὶ θεμελιώδης ἀντίστιξη ἀφορᾷ τὴ διαφοροετικὴ πρόσληψη τῶν ἐννοιῶν τῆς γνώσης καὶ τῆς σοφίας. Τὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ ἐπενδύει ὑπερβαλλόντως πάνω στὴ γνώση, εἶναι τὸ προνομιακὸ τοῦ πεδίου καὶ πράγματι ἔχει ἐξακτινῶσει αὐτὴν τὴ γνώση ἐδῶ καὶ τρεῖς αἰῶνες σὲ ἐκθετικὸ βαθμὸ καὶ συνεχίζει νὰ τὸ κάνει. Εἶναι τὸ ὄπλο τοῦ ἀπέναντι σὲ ὅσους τὸ ἀμφισβητοῦν ἢ εἶναι ἐπιφυλακτικοὶ γιὰ τὴν ἡγεμονικότητά του. Μάλιστα μὲ ἐξαιρετικὴ εὐχέρεια μεταφράζει αὐτὴν τὴν ἱλιγγιώδη γνώση σὲ σοφία, ἐπιχειρώνοντας ἀκριβῶς –ὅπως εἴπαμε– νὰ ἀποικίσει κάθε ἀνθρωπολογικὴ καὶ κοσμολογικὴ διάσταση. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῆς γνώσης, ἡ πολυειδῶς ἐπικυρωμένη ἀλλὰ καὶ ἐκχρηματισμένη αὐτὴ εἰδημοσύνη, ὁδηγεῖ στὴ σοφία. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ βασικός της στόχος: νὰ καταστήσει καὶ νὰ ἐπιβάλλει τὴ γνώση ὡς σοφία.

Ἀντίθετα, στὴν Ὁρθόδοξη θεολογία, γνώση καὶ σοφία δεσμεύονται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ· ὁ Θεὸς εἶναι ὁ δωροδότης τοὺς στὸν ἄνθρωπο· κατέρχονται ὡς παράκληση ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, δὲν ἀνέρχονται ὡς ἀπαίτηση σὲ αὐτόν. Στὴν κλασικὴ ἀποτύπωση αὐτοῦ τοῦ πνεύματος, στὴν Α΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, μπορούμε νὰ διαβάσουμε στὸ πλαίσιο μιᾶς ἀφοπλιστικῆς ἀνάλυσης:

γέγραπται γάρ· ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεὺς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου; ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας... ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ, καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ. Βλέπετε γὰρ τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοί, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ

ἄλλων ἀγίων μελέτῃ καὶ ἐνασχόλησίν του μὲ ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνολογικὰ ζητήματα δὲν ἐπετελεῖτο γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὸ πνεῦμα τοῦ ἐπιστημονισμοῦ, τοῦ ἐπιστημονικοῦ φαντασιακοῦ ποὺ κυριαρχεῖ σήμερα. Ἦταν τὸ προϊόν τῆς ποιμαντικῆς μέριμνάς του, ὅπως πολλὰς φορὲς κατέδειξε, μέσα στὴν ὁποία ἀκόμη καὶ ἡ φυσιολογικὴ, ἀνθρώπινη περιέργεια ὑφίστατο μία ἁγιο-πνευματικὴ ἀλλοίωση, ἄγνωστη σὲ ὅλες τὶς διαστάσεις της, τὶς προϋποθέσεις καὶ τὶς συνέπειές της στὴν πλειοψηφία τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι παίρνουν ἀκόμη καὶ τὶς λέξεις «τοῖς μετρητοῖς» καὶ ἀδιαφοροποιήτα: «Ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται» (Α΄ Κορ. 2, 15).

κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοί, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς, ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ, καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά, καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ, ὅπως μὴ καυχῆσθαι πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ [...]. Μηδεὶς ἐαυτὸν ἐξαπατάτω· εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός. ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστὶ. γέγραπται γάρ· ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν. καὶ πάλιν· Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν σοφῶν, ὅτι εἰσὶ μάταιοι¹¹.

Συνεπῶς, ὑπάρχει πλήρης διαχωρισμὸς ἀνάμεσα στὴ σοφία τῶν ἀνθρώπων καὶ στὴ σοφία ποὺ δωρίζει ὁ Θεός. Καὶ ἂν ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀναφερόταν τότε στὴν ἀρχαιοελληνικὴ σοφία, ποὺ ἐξέτρεφε ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα τοῦ «κόσμου» καὶ τοῦ «αἰῶνος τούτου», εἶναι εὐνόητο πόσο περισσότερο ἢ σύγχρονη, ἱλιγγιώδης καὶ παντοδύναμη ἐπιστημονικὴ σοφία, ἡ δεσμευμένη ποικιλοτρόπως, ἀφίσταται αὐτῶν τῶν συγκεκριμένων πνευματικῶν προδιαγραφῶν.

β) Ἡ δεύτερη ἀντίστιξη ἀφορᾷ τὸ ἡγεμονικὸ σήμερα πνεῦμα τῆς καινο-θηρίας, αὐτῆς τῆς νεο-μανίας, ἀλλὰ καὶ τῆς νεο-λαγνείας (ἐφ' ὅσον κάθε καινοθηρία ἔχει ἓνα βαθὺ λιβιδινικὸ ὑπόβαθρο), ἡ «ὑστερία τοῦ καινούργιου»¹². Πρόκειται γιὰ τὸ ἀκατάπαυστο, ἱλιγγιώδες καὶ ἀδιαπραγμάτευτο κυνήγι τοῦ νέου, τοῦ καινοφανοῦς, τοῦ *nouveau*, τὸ ὁποῖο, ὅπως θὰ ἰσχυρισθεῖ ὁ Rossi, εἶχε κατακλύσει «μὲ τρόπο ἰδεοληπτικὸ σχεδόν» τὶς ἐπιστημονικὲς πραγματεῖες ἤδη ἀπὸ τὸν 17ο αἰῶνα¹³. Τὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ ἐμφορεῖται βαθύτατα ἀπὸ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, εἶναι ἀκριβῶς τὸ ψωμοτύρι του, ἡ *raison d'être* του μέσα στὸν κόσμος μας. Ἔχει μάλιστα προσκολληθεῖ πάνω του μὲ ἓναν σχεδὸν μυστικιστικὸ τρόπο, ὥστε ἡ παλαιὰ ἐπιστημονικὴ βδελυγμία γιὰ τὶς δεισιδαιμονίες μοιάζει νὰ ἀποτελεῖ ἀπλῶς μία ἀνεπεξέργαστη φαντασίωση, ἐφ' ὅσον καὶ οἱ ἴδιοι οἱ πατέρες τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπανάστασης γεύονταν τὰ

11. Α' Κορ. 1, 19-21, 25-29· 3, 18-20.

12. Π. Μπρυκνέρ, *Ἡ μιζέρια τοῦ πλούτου: ἡ θρησκεία τῆς ἀγορᾶς καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς, μετάφρ. Λόισκα Ἀβαγιανοῦ, ἐκδ. Ἀστάρτη, Ἀθήνα 2002, σ. 270.*

13. P. Rossi, *ὁ.π.*, σσ. 113-114.

νάματα μιᾶς ἐρμητικῆς, μαγικῆς γνώσης τοῦ παρελθόντος¹⁴. Οἱ τεχνο-επιστῆμες ὑπακούουν σὲ μία παράδοξη, μυστικιστικὴ αὐτοπροώθηση, ἐφ' ὅσον «ἡ τεχνολογία ποτὲ δὲν προοδεύει πρὸς κάτι, διότι ὠθεῖται ἐν ἀγνοίᾳ της», ὅπως θὰ τονίσει καὶ ὁ J. Ellul¹⁵.

Ἐπιπλέον, μία χαρακτηριστικὴ ἐκδοχὴ αὐτῆς τῆς καινοθηρίας γίνεται ἐμφανὲς στὴ μετανεωτερικὴ λατρεία τῆς ἐναλλακτικότητας, δηλαδὴ στὴ διαρκή, ἀκόρεστη ἐπιπτύχωση ὑλικῶν, ἰδεῶν καὶ εἰδῶν, ἐμπειριῶν καὶ συναισθημάτων. Συνιστᾶται ἔτσι μία ὑμνολογία τῆς περισσείας καὶ τοῦ γιγαντισμοῦ, μία διηνεκὴς κατασκευὴ περίτεχνων θυλάκων τοῦ πραγματικοῦ, μία ἐξαντλητικὴ λαχνοποίηση, ὅπου ὁ νευρωτικός, νεω-τερικός καὶ μετανεωτερικός, ἑαυτὸς λαχταρᾷ νὰ κατοικεῖ ἐναλλάξ, ἀνειρῆνευτος ὢν. Ἀπολύτως μάλιστα συναφὴς μὲ αὐτὸ τὸ καινοθηρικὸ πνεῦμα τῆς ἐναλλακτικότητας εἶναι καὶ ἡ «κατασκευὴ» –στὶς δυτικὲς εἰδικὰ κοινωνίες– ἐνὸς μόνιμου αἰσθήματος πλήξης, τὸ ὁποῖο μάλιστα βαυκαλίζονται ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπερνικηθεῖ μὲ ἀκόμη περισσότερη καινοθηρία. Ὅπως θὰ σημειώσῃ ὁ Πασκάλ Μπρυκνέρ, «ἡ Δύση, στοι-χειωμένη ἀπὸ τὴν ιδέα τῆς πρωτοτυπίας, καλλιεργεῖ μιὰ ὑπερβολικὰ ἄρνητικὴ εἰκόνα τῆς ἐπαναληπτικότητας...», καὶ ἔτσι «ἐπινόει τὴν πεζό-τητα», μὲ ἀποτέλεσμα νὰ γινόμαστε ὅλοι «οἱ μεγάλοι τραυματίες τῆς μονοτονίας»¹⁶. Βεβαίως, εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ «κατασκευασμένη» πλήξη «δὲν συνδέεται μὲ τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιθυμία. Καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία εἶναι μιὰ ἐπιθυμία γιὰ

14. Ὁ Νίτσε θὰ γράφῃ στὴ *Χαρούμενη ἐπιστήμη*: «Πιστεύετε λοιπὸν ὅτι οἱ ἐπιστῆμες θὰ εἶχαν ποτὲ γεννηθεῖ, πιστεύετε ὅτι θὰ εἶχαν ποτὲ ἀναπτυχθεῖ, ἂν δὲν εἶχαν προϋπάρξει ὅλοι αὐτοὶ οἱ μάγοι, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀλχημιστές, οἱ ἀστρολόγοι καὶ οἱ θαυμαστοποιοί, ποὺ μπόρεσαν ἀρχικὰ χρησιμοποιοῦντας, τὸ δόλο τῆς ὀφθαλμαπάτης καὶ τῶν ὑποσχέσεων νὰ δημιουργήσουν τὴν πεῖνα, τὴ δίψα, τὴν ὄρεξιν γιὰ τὶς ἀποκρυφιστικὲς καὶ γιὰ τὶς ἀπαγορευμένες δυνάμεις;». P. Thuillier, *Ἡ ἐκδίχηση τῶν μαγισσῶν. Ὁ ἀνορθολογισμὸς καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ σκέψη*, μετάφρ. Λαοκρατία Λάκκα καὶ Ἀντιγόνη Χατζηϊωάννου, ἐκδ. Leader Books, Ἀθήνα 2005, σ. 12. «Μαγεία καὶ ἐπιστήμη συνθέτουν στὸ κατώφλι τῆς νεωτερικότητας ἓνα ἀξεδιάλυτο πλέγμα», θὰ ἐπισημάνῃ καὶ ὁ P. Rossi, ὁ.π., σ. 72. Βλ. καὶ τὴ σύγχρονη μελέτη τῆς Jimena Canales, *Bedeveled: A Shadow History of Demons in Science*, Princeton University Press, New Jersey 2020.

15. A. Giddens, *Οἱ συνέπειες τῆς Νεωτερικότητας*, μετάφρ. Γ. Μερτίκας, ἐκδ. Κριτική, Ἀθήνα 2001, σ. 203.

16. Π. Μπρυκνέρ, *Ἡ ἀέανα εὐφορία: δοκίμιο γιὰ τὸ καθῆκον τῆς εὐτυχίας*, μετάφρ. Λόισκα Ἀβαγιανοῦ, ἐκδ. Ἀστάρτη, Ἀθήνα 2001, σσ. 105, 97, 113.

αίσθητηριακά έρεθίσματα. Τα έρεθίσματα είναι τὸ μόνο πράγμα ποὺ ἔχει ἐνδιαφέρον...»¹⁷.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία δὲν ἐμφορεῖται ἀπὸ καμμία καινο-θηρία, οὔτε ἐπενδύει στὸ νευρωτικὸ αὐτὸ αἶσθημα τῆς πλήξης, ἀλλὰ ἐπιμένει στὴν παραδοσιακὴ, εἰρηνοφόρο ἀλλὰ χωρὶς ἀμφιβολία ἔγκοπη καὶ ἔμπονη ἀντιμετώπιση τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅπως τὴν παρέλαβε ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὶς διδασκὰς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Κανένας ἅγιος, ἀκόμη καὶ ἂν κάποτε «καινοτομήσει» στὸ δόγμα ἢ στὶς ἐκκλησιαστικὲς τελετουργίες, γιὰ λόγους ἐμβάθυνσης ἢ ἐξ αἰτίας ποιμαντικῆς οἰκονομίας, δὲν ἐπιδιώκει ποτὲ νὰ «καινο-θηρήσει», διαφοροποιούμενος ριζικὰ ἀπὸ τὴν παράδοσή του, θεωρώντας ὅτι ἐμφορεῖται ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ μόνο ὅταν εἶναι κι αὐτὸς «ἐπόμενος ... τοῖς ἁγίοις πατράσιν»¹⁸.

γ) Τὴν τρίτη ἀντίστιξη συγκροτεῖ ἡ πηγὴ αὐτοῦ τοῦ ἡγεμονικοῦ πλέον πνεύματος καινοθρίας, ποὺ εἶναι ἡ ναρκισσιστικὴ αὐτοπροβολὴ ἀλλὰ καὶ ἑτεροπροβολὴ τοῦ ἐπιστήμονα. Δὲν πρόκειται ἀπλῶς γιὰ τὴν ἀνάγκη ἢ τὴν ἁγιοποιημένη καὶ μυστηριώδη περιέργεια ἢ τὸν τόσο ἐξιδανικευμένο σήμερα ἐπιστημονικὸ ἀλτρουϊσμὸ ποὺ τὸν καθοδηγεῖ, χωρὶς νὰ ἀποκλείει βεβαίως κανεὶς ὅτι ὑπάρχουν μέσα του καὶ σπέρματα αὐτῶν τῶν σύγχρονων «ἁθωοτήτων». Ὁ λόγος εἶναι ὅτι, σὲ μία ἐποχὴ ὅπου ὅχι οἱ ἀνθρωπιστικὲς, οἱ ὁποῖες θεωροῦνται πλέον «μπαρὸκ ἀναφορές»¹⁹ καὶ ὑποβαθμίζονται συνεχῶς, ἀλλὰ οἱ τεχνο-επιστῆμες ὑμνολογοῦνται ἀκατάπαυστα καὶ χρηματοδοτοῦνται ἀφειδῶς, εἶναι ἀναμενόμενο νὰ μὴν ὑφίσταται ἐπαρκὴς χῶρος οὔτε καὶ συνείδηση τέτοιων «ἁθωοτήτων», οἱ ὁποῖες εἶναι πιθανὸ νὰ χρησιμοποιοῦνται ἀπλῶς ὡς προσχηματικὸς λόγος.

Ἀντίθετα, στὴν Ὁρθόδοξη θεολογία εἶναι γνωστὸ ὅτι τὸ ναρκισσιστικὸ σύνδρομο πολεμεῖται δραστικὰ καὶ ἀκατάπαυστα μέσῳ ἀκριβῶς τῆς

17. L. Svendsen, *Ἡ φιλοσοφία τῆς βαρεμάρας*, μετάφρ. Παν. Καλαμαράς, ἐκδ. Σαββάλας, Ἀθήνα 2006, σσ. 37-38.

18. Ὁρος Πίστεως τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

19. Ζάν-Ζακ Σάλομον, *Ἐπιβιώνοντας τῆς Ἐπιστήμης*, μετάφρ. Ἀθανασία Τριανταφυλλοπούλου, ἐκδ. Μπουκουμάνης, Ἀθήνα 2003, σ. 310.

άσκητικῆς παιδαγωγίας τοῦ θελήματος – κι αὐτὸ δὲν (πρέπει νά) συμβαίνει μόνο στοὺς μοναστικοὺς κύκλους.

δ) Τὴν τέταρτη ἀντίστιξη ἐκφράζει ἡ πρωτοφανὴς στὰ παγκόσμια χρονικά, νιτσεικῆς κοπῆς, *Θέληση γιὰ Δύναμη*, ἡ βαθεῖα ἐπιθυμία τῆς ἡγεμονίας ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία ἔχει μεταμφιεσθεῖ μάλιστα ὑποκριτικὰ ὡς *Θέληση γιὰ Ἀλήθεια*. «Ποτὲ τὸ παρὸν δὲν εἶχε τόση ἐξουσία, ἡ ὁποία ἐπιπλέον ἀσκεῖται συνεχῶς καὶ ἀναγκαστικά – ποτὲ δὲν ἔφερε μιὰ τέτοια εὐθύνη, στὴν ὁποία μὲ γνώση μπορεῖ κανεῖς νὰ ἀνταποκριθεῖ», θὰ τονίσει ὁ Γιώνας²⁰. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας δὲν εἶναι ἡ ἱατρικὴ ἢ κάποια ἄλλη ἐλαφρυντικὴ ἢ φαντασμαγορικὴ ἐπιστήμη, ἀλλὰ ἀποκλειστικὰ ἡ στρατιωτικὴ τεχνολογία. Ὅλα στρέφονται γύρω ἀπὸ αὐτὴν καὶ ὅλα μποροῦν νὰ χρησιμεύσουν σὲ αὐτὴν, ἀκόμη καὶ ἂν ξεκινοῦν ἀπὸ ἄλλα πεδία.

Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς *Θέλησης γιὰ Δύναμη* δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν ὁμογενοποίηση τοῦ κόσμου, ἢ τὶς πληθυντικὲς «ὁμο-ηγεμονικοποιήσεις» του (*homo-hegemonizations*) κατὰ τὴν ἀκριβολόγο ἔκφραση τοῦ J. Derrida²¹ – μιὰ ἔννοια ποὺ συγχωνεύει εὐφυῶς τὴν ἰσχὺ μὲ τὴν ἀφομοίωση τῶν πάντων μέσα σὲ αὐτές. Ἡ ἀνθρωπότητα ὀφείλει νὰ λειτουργεῖ ὡς «εἷς ἄνθρωπος», ἐπιτηρούμενος ἀνηλεῶς, χειραγωγούμενος ἀσφυκτικά. Διότι μόνο μὲ αὐτὲς τὶς «ὁμο-ηγεμονικοποιήσεις» ἀναμένεται νὰ ὑπονομευθεῖ τὸ σχέδιο τῆς σωτηριώδους ἐλευθερίας τοῦ Θεοῦ. Ἀπαξ καὶ ἐπιτευχθεῖ ἡ καλπάζουσα φυγοκέντριση τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γιὰ αἰῶνες τοὺς συνεῖχαν καὶ ὅταν ἐδραιωθεῖ ἡ ἰδιάζουσα πολλαπλότητα τῶν ἑαυτῶν καὶ γίνει ὁ ἄνθρωπος ἄρριζος, τότε θὰ προβληθεῖ, μέσα στὴ σύγχυση καὶ ἀκριβῶς γιὰ τὴ θεραπεία της, ἡ ἀπαράβατη ἀναγκαιότητα μιᾶς νέας ἡρεμοποιητικῆς κεντρομολίας. Σὲ αὐτὴν θὰ ἀπορριφθεῖ καὶ μάλιστα θὰ ἐξουθενωθεῖ ὡς ἐπικίνδυνη κάθε προσωπικὴ ὑπευθυνότητα

20. Χ. Γιώνας, *Φιλοσοφικὲς Ἔρευνες καὶ Μεταφυσικὲς Εἰκασίες*, μετάφρ. Λ. Ἀναγνώστου, ἐκδ. Ἰνδικτος, Ἀθήνα 2001, σ. 148.

21. J. Derrida, *Negotiations: Interventions and Interviews, 1971-2001*, ed. and transl. Elizabeth Rottenberg, Stanford University Press, Stanford 2002, σ. 373.

και δράση, έχωρωντας ολόκληρη την ελευθερία σε αυτούς που ξέρουν και αποφασίζουν αποκλειστικά πριν από όλους για όλους...

Το έπιστημονικό φαντασιακό, μέσω αυτής της Θέλησης για Δύναμη, αίσθάνεται ιδιοκτητή της φύσεως και των κατοίκων της. Άσκει μία ιμπεριαλιστική και άποικιοκρατική παντοδυναμία²², πραγματική αλλά και συμβολική, απέναντι στο σύνολο του έπι-στητού, δηλαδή απέναντι σε αυτό που έπι τούτου στήνει μπροστά του ως εύάλωτο αντι-κείμενο κατάκτησης και εκμετάλλευσης. Έπιδιώκει επίσης να διορθώσει το σχέδιο του Θεού· διόρθωση του σώματος, της ψυχής, της ηλικίας, του περιβάλλοντος, του σύμπαντος, διόρθωση που έχει ήδη διαβεί έδω και δεκαετίες αλαζονικά το κατώφλι του μετα-ανθρωπισμού με τη βιοτεχνολογία. Πρόκειται για μία ιλιγγιώδη και βαθειά ατομικιστική έπιθυμία, παρά την οίκουμενική συμπαιγνία που την υποστηρίζει· μία έπιθυμία που διατείνεται ότι είναι αλτρουϊστική και ανθρωπιστική, υπερβαίνοντας την άπληθ θεραπεία των δυσλειτουργιών και εισβάλλοντας στο πεδίο της καταναγκαστικής έπιμήκυνσης της απόλαυσης. Διότι το ζήτημα δεν είναι άπλως να έπισκευασθεί και να παραταθεί ή ζωή εν υγεία και εν δυνάμει, αλλά ουσιαστικά να πολλαπλασιασθεί ή ήδυπάθεια. Έπακόλουθο αυτής της ήγεμονικής ροπής μέσα στο έπιστημονικό φαντασιακό είναι ο σκληρός ανταγωνισμός μεταξύ των έπιστημόνων και των ομάδων ή των κρατών που τους υποστηρίζουν, ή κούρσα των κάθε είδους, πολεμικών ή μή, έξοπλισμών. Έν κατακλείδι, ο βαθύτερος, μεσσιανικός και θεουργικός στόχος είναι, μέσα από τις συνεχόμενες ρήξεις, να έπιτευχθεί ή έπίσπευση του μέλλοντος: «“Το να αφήσεις έποχή” δεν σημαίνει να επέμβεις παθητικά στη χρονολογία, σημαίνει να έπισπεύσεις τη στιγμή!»²³.

Αντίθετα, ή Όρθοδοξη θεολογία ούτε αναγνωρίζει ούτε παραχωρεί δικαιώματα ιδιοκτησίας σε κανένα όν έπι της γής. Όλα τα πράγματα υποτάσσονται στην αρχή της έγκόσμιας ματαιότητας: «Σήμερον έμου, αύριο έτέρου, ούδέποτε τινος»! Όχι μόνο οί κυβερνώντες αλλά και

22. «Η έπιστήμη ανακαλύπτει κάτι σημαντικό και ή τεχνική θα άποικίσει όσονούπω το φανερωθέν πεδίο...». Π. Βιριλιό, *Το Πανεπιστήμιο της Καταστροφής*, μετάφρ. Βασ. Τομανάς, έκδ. Νησίδες, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 137.

23. M. Löwy, *Λύτρωση και Ουτοπία*, μετάφρ. Θ. Παπαδόπουλος, έκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 2002, σ. 308.

οί κυβερνώμενοι εἶναι, σὰν τὸν Δαυίδ, «πάροικοι καὶ παρεπίδημοι»²⁴, ἐπιβιώνοντας ἀποκλειστικά «ἐλέω Θεοῦ», δηλαδή κατ' ἀνοχήν, ἐξ αἰτίας τῆς ἐλεημοσύνης τοῦ Θεοῦ. Τὰ σύμπαντα εἶναι προϊόντα καὶ ἀποκλειστικῇ ιδιοκτησίᾳ τοῦ Κτίσαντος Θεοῦ καὶ –ἐπιπλέον– δέν (πρέπει νά) ἐπιδιώκεται καμμία ἡγεμόνευση, οὔτε ἀκόμη καὶ αὐτὴ τῶν ἐκαστοτε ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωματούχων, ἐφ' ὅσον βασικὸ πρόταγμα τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἀκριβῶς ὅτι: «εἰ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος»²⁵. Μέσα σὲ αὐτὸν τὸν χῶρο ἐπίσης δέν μπορεῖ νὰ ὑπείσθῃ κανεὶς ἀνταγωνισμός, οὔτε κἂν συναγωνισμὸς μὲ τὴν κοσμικὴ, μεταμφιεσμένη σὲ ἀλτρουισμό, ἔννοια τῆς λέξεως. Ἐδῶ ἀνταγωνίζεται κανεὶς μόνο τὸν παλαιό του ἑαυτὸ καὶ τὸν διάβολο, κανέναν ἄλλον.

ε) Μία πέμπτη ἀντίστιξη ὑφίσταται σὲ σχέση μὲ τὸν φόβο τοῦ θανάτου: Τὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ τρέμει τὸν θάνατο, γιὰτὶ ἀκριβῶς πανικοβάλλεται ἀπὸ τὸ ἐπέκεινα· τὸ ἐπέκεινα τὸ ἀποδιοργανώνει. Ἀντίθετα, ὀργανώνει τὴ δράση τοῦ ἀποκλειστικὰ μέσα στὸν ἐγκόσμιο, γήινο ἢ συμπαντικὸ χῶρο, ταμπουρώνεται μέσα σὲ αὐτόν. Ἀμύνεται λοιπὸν ἀπέναντι στὸν θάνατο, τὸν ἀπωθεῖ. Αὐτὸ τὸ αἶσθημα εἶχε περιγράψει ὁ Ἀμερικανὸς κοινωνιολόγος Geoffrey Görer ὡς τὴν «πορνογραφία τοῦ θανάτου»²⁶, τὸν θάνατο δηλαδή ὡς τὸ θεμελιῶδες ταμποῦ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς νεωτερικότητος ἀλλὰ πλέον καὶ τῆς μετανεωτερικότητος, ὁ ὁποῖος, ἐφ' ὅσον δέν μπορεῖ –ἀτυχῶς– νὰ νικηθεῖ, ὀφείλει νὰ ἀπωθηθεῖ. Τὸ βλέπουμε αὐτό, κρυμμένο ὅμως ἐπιμελῶς, καὶ μέσα στίς σύγχρονες ἐκλογικεύσεις γιὰ τὴν καύση τῶν νεκρῶν.

Καὶ εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ ἐπισημάνουμε ἐδῶ ὅτι τὸν φόβο τοῦ θανάτου ἔχει σήμερα ὑποκαταστήσει ὁ φόβος τοῦ... φόβου, ἢ φοβο-φοβία! Σὲ αὐτὴν τὴν βαθύτατη, ψυχαναλυτικὰ διερευνήσιμη, κατάσταση, ὡς ἐχθρὸς θεωρεῖται πλέον μόνον ὁ φόβος νὰ φοβηθοῦμε. Καὶ μάλιστα, αὐτὴ ἡ

24. Ψάλμ. 38, 13.

25. Μάρκ. 9, 35.

26. G. Gorer, "The Pornography of Death", *Encounter* 5, 4 (1955), σσ. 49-52. «Ἐνα ἐνδεικτικὸ χαρακτηριστικὸ τῶν περισσότερων ἐκβιομηχανισμένων κοινωνιῶν εἶναι ὅτι ὁ θάνατος ἔχει πάρει τὴ θέση τῆς σεξουαλικότητος σὰν κυρίαρχη ἀπαγόρευση». Φ. Ἀριές, *Δοκίμια γιὰ τὸν θάνατο στὴ Δύση*, μετάφρ. Καρίνα Λάμψα, ἐκδ. Γλᾶρος, Ἀθήνα 1988, σ. 188.

φοβο-φοβία έχει επεκταθεί και σε ντροπο-φοβία, στην ντροπή δηλαδή να φοβηθούμε, εκβιάζοντας έτσι από παντοῦ την ύποταγή τοῦ ἀνθρώπου. Όλες οἱ καταναλωτικές προσαγορεύσεις τῆς σημερινῆς πολιτικῆς ὀρθότητος, ποὺ ἔχουν ὡς δεύτερο συνθετικὸ τὸν φόβο, ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτὲς τὶς δύο μετανεωτερικὲς φοβίες, οἱ ὁποῖες ὅμως σαρώθηκαν ἐκπληκτικὰ ἀπὸ τὴν παν-φοβία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πρόσφατης πανδημίας.

Ἀντίθετα, ἡ Ὀρθόδοξη θεολογία ἀντιμετωπίζει τὸν θάνατο ὡς πέρασμα, ὡς Πάσχα, μὲ μιὰ καρτερικὴ ἐλπιδοφόρα χαρμολύπη, μία ἔννοια μεικτὴ, εὐαίσθητη καὶ γι' αὐτὸ ἀσύλληπτη καὶ ἀμετάφραστη ἀπὸ τὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ, τὸ ὁποῖο πρεσβεύει στὰ πάντα μία «ἀδιάκοπη παραγωγὴ θετικότητος», ἐν τέλει μία «λευχαιμία», ὅπως διέγινωσεν ἡδη ὁ Baudrillard²⁷.

στ) Μία ἔκτη ἀντίστιξη θὰ ἐκφρασθεῖ μὲ τὴν ἡδυπαθῆ δοξολογία ποὺ τὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ ἐπιτελεῖ στὴν ὑπερ-πολυπλοκότητα, ἀξιοδοτώντας τὴν ὡς τὴ ρασιοναλιστικὴ πολυπραγμοσύνη μέσα στὴ μονοσήμαντὴ ἐπικράτεια τῶν ἀλγορίθμων. Πρόκειται γιὰ τὴν ἄκρως ἐπιμελημένη ἄσκηση μιᾶς ἀποκλειστικῆς «κωδικῆς εὐφυΐας», ὅπως θὰ τὴν ἀποκαλούσαμε, ποὺ ἀκριβῶς καθηδονίζεται στὴν αὐτιστικὴ μαθηματικοποίηση τοῦ κόσμου. Καὶ εἶναι τὸ ἴδιο τὸ πνεῦμα τῆς καινοθηρίας, ποὺ σημειώσαμε προηγουμένως, τὸ ὁποῖο προετοιμάζει καὶ ἐνισχύει τὴν ὑμνολογία τῆς πολυπλοκότητος, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ εἶχε κανένα νόημα ἡ μικροσκοπικὴ ἢ τηλεσκοπικὴ ἐπιστημονικὴ ὑπερ-ἀνάκριση τῆς φύσεως²⁸,

27. J. Baudrillard, *Ἡ διαφάνεια τοῦ κακοῦ. Δοκίμιο πάνω στὰ ἀκραῖα φαινόμενα*, μετάφρ. Ζ. Σαρίκας, ἐκδ. Ἐξάντας, Ἀθήνα 1996, σσ. 119, 84. Βλ. ἐπίσης Ἀντ. Λ. Σμυρναῖος, «“Μιὰ ἀδιάκοπη παραγωγὴ θετικότητος”: Σκέψεις πάνω στὴν “λευχαιμία” τοῦ πολιτικοῦ ρασιοναλισμοῦ», *Τὸ Βῆμα τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν* ΙΗ', 70 (2018), σσ. 94-113.

28. Τὴ διαδικασία αὐτῆς τῆς ὑπερ-ἀνάκρισης τῆς φύσεως τὴν ἔχει περιγράψει εὐστοχα ὁ Σπ. Κυριαζόπουλος: «Ἡ μαγικὴ πράξη τῆς φυσικῆς καλεῖται πείραμα. Ἀνήκει στὸν ὀρισμὸ τοῦ πειράματος ὅ,τι διακόπτει τὴ φυσικὴ συνέχεια, δηλαδή ἐξετάζεται μὲ ἀνώμαλο τρόπο ἢ συμπεριφορὰ τοῦ πράγματος. Μὲ τὸ πείραμα ἡ μαθηματικὴ σκέψη τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης ἀποκτᾷ ἐνεργητικὸ χαρακτήρα. Ἀντὶ νὰ καταγράψει ἀπλῶς τὴ δεδομένη παρατήρηση, τὴν προκαλεῖ. Κάπως σὰν ἀκραῖα μυστικὴ διάθεση, ἡ σκέψη αὐτὴ “πειράζει” τὴ φύση. Πείραμα, εἶναι τὸ πείραγμα, σημαίνει δηλ. πάντοτε πειρασμὸ. Ἡ φύση ποὺ ὑποβάλλεται σὲ πειραματισμὸ δὲν “ὀμιλεῖ” ὅπως συνηθίζει, ἀλλ’ “ἀντιδρᾷ”,

ἂν δὲν ἀνέσκαπτε ἀνηλεῶς τὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων, ἀναζητώντας ἐναγωνίως, πίσω ἀπὸ τὸ ἀπλὸ καὶ τὸ στοιχειῶδες, τὸ πολὺπλοκο καὶ τὸ λαβυρινθῶδες.

Ἀντίθετα, ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία ἐπιδιώκει καὶ μάλιστα ἀδολεσχεῖ στὴν ἀπλότητα. Ἀκόμη καὶ οἱ φιλοσοφικώτεροι τῶν ἁγίων ἐπεδίωκαν τὴ μακαρία ἀπλότητα, ἐντροφεύσαν σὲ αὐτήν, ἤθελαν μόνον αὐτὴ νὰ τοὺς περιβάλλει καὶ νὰ τοὺς ἀναγνωρίζει· μιὰ ἀπλότητα συνυφασμένη βεβαίως μὲ τὴν ταπεινώση καὶ τὴν ἀπερίεργη πίστη, λέξεις καὶ ἔννοιες ἐπίσης παντελῶς ἄγνωστες στὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακόν, παρὰ τὶς κατὰ καιροὺς ταπεινολογίες του. Εἶναι ἡ ἀπλότητα ἐκείνη ποὺ υἱοθετεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ μυστηρίου, τὸ προσεγγίζει μὲ φόβο καὶ εὐγνωμοσύνη, ἀλλὰ δὲν τὸ ἀνακρίνει.

ζ) Μία ἑβδομη ἀντίστιξη ἔγκειται στὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ προσανατολίζεται πάντοτε πρὸς τὴν ἐξωστρέφεια, ἐνῶ ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία πρὸς τὴν ἐσωστρέφεια, στὸ «ἐνδον σκάπτε». Ἀκόμη καὶ ἂν τὸ πρῶτο ἀνασκάπτει τὸν ἐγκέφαλο καὶ τὸν νοῦ μέσῳ τῆς νευροβιολογίας ἢ, καθὼς διατείνεται τοῦλάχιστον, καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου μέσῳ τῆς ψυχανάλυσης, ὅλες του οἱ προσπάθειες γίνονται ἐν τέλει γιὰ νὰ ἐξωστρέψουν καὶ τὸν νοῦ καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Νὰ ἀποκωδικοποιήσουν τὸ αἰνιγμὰ τους, ἀποτίοντας φόρο τιμῆς σὲ μιὰ χειραγωγικὴ διαύγεια, ποὺ διατείνεται ὅτι ἔχει σκοπὸ τὴν κατανόησίν τους. Αὐτὴ ὅμως ἡ κατανόηση ἐπιτελεῖται ὅχι γιὰ τὴν συμφιλιωτικὴ τῆς διάστασις ἀλλὰ μὲ σαφῆ σκοπὸ τὸν πλήρη ἔλεγχο, μέσα σὲ αὐτὴ τὴ σύγχρονη κοινωνία τῆς ἱλιγγιώδους πλέον ἐπιτήρησης τῶν πάντων.

Ὁ στόχος εἶναι λοιπὸν νὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ ὁρατότητα ἢ ἡ ἀκουστότητα, ἡ ναρκισσιστικὴ δημοσιότητα, μὲ τὴν ἰδιάζουσα συμβολικὴ βία τὴν ὁποία

δηλ. παίρνει στάση ἀπέναντι σ' ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἐρεθίζει. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴ φυσικὴ καὶ τὴ μεταφυσικὴ γνώση, γιατί μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ φύσις, τὴν ὁποία ὑποβάλλουμε σὲ ἐπιστημονικὴ ἐξέταση, εἶναι μόνον μιὰ ἀποψη τῆς φύσης, μόνον ὁ τρόπος ποὺ αὐτὴ ἀντιδρᾷ σὲ μιὰ τεχνικὴ πρόκληση. Ὅπως αὐτὸς ποὺ ἀντιμετωπίζει ἕναν πειρασμό, ἐκφράζεται κάπως ἀνώμαλα γιὰ τὶς συνήθειές του, συμπεριφέρεται δηλαδὴ ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ στιγμή καὶ γι' αὐτὸ ἀναστέλλει τὰ ἐνδιαφέροντά του, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ἡ φύσις παρατηρούμενη ἐπιστημονικὰ δὲν μᾶς ἀποκαλύπτει τὸν πυρῆνα τῆς, ἀλλὰ μιὰ ὁπωσδήποτε αὐθεντικὴ ἀλλὰ ἐν πάσει περιπτώσει ἀνώμαλη δυνατότητα ἑκφρασεως». Σπ. Κυριαζόπουλος, *Ἡ καταγωγή τοῦ τεχνικοῦ πνεύματος*, Ἀθήνα 1965, σ. 52, βλ. στό: Σ. Γουνεῶς, *Ἡ Κρίσις τοῦ Πολιτισμοῦ*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1997, σσ. 162-163.

αὐτὴ ἀσκεῖ στοὺς ἀνθρώπους, ἓνας στόχος ὅμως τελείως ἀνοίκειος μὲ τὰ προτάγματα τῆς Ὁρθόδοξης θεολογίας, οἱ ἀγιασμένοι θεράποντες τῆς ὁποίας ἀκριβῶς «κρύπτεσθαι φιλοῦσιν». Ἐπιπλέον, διότι στοὺς τελευταίους ἡ τέτοιου εἴδους ἐξωστρέφεια προσμετρεῖται στοὺς πολὺ πιθανοὺς κινδύνους τῆς ἀλλοίωσης τῆς ἐσωτερικῆς πνευματικῆς ζωῆς, τὴν ὁποία μὲ πολὺ μόχθο καὶ ταπείνωση ἐπιχειροῦν²⁹.

η) Μιὰ ὄγδοη ἀντίστιξη θὰ ἐστιασθεῖ στὸ γεγονός ὅτι τὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ ἐξυμνεῖ τὴν ἀναζήτηση τοῦ νέου ταλέντου, τοῦ *ιδιοφυοῦς νεανία*, τὸν ὁποῖο θὰ προσελκύσει μάλιστα ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης στὰ μητροπολιτικὰ κέντρα τῆς ἐπιστήμης, τάζοντάς του δόξα καὶ χρήματα γιὰ νὰ τὸν ἐντάξει στὴ συνέχεια στὰ πολιτικο-οικονομικὰ γρανάζια του, ὥστε νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τὴν περαιτέρω ἰσχυροποίηση τῆς ἐπικρατείας του. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι στὰ σχολεῖα, μέσα στὴ σύγχρονη κουλτούρα τοῦ νεανισμοῦ, ἤδη καλλιεργοῦν καὶ ἐπενδύουν στὸν «μικρὸ ἐπιστήμονα», ἀλλὰ καὶ στὸν «μικρὸ ἱστορικό» ἢ τὸν «μικρὸ φιλόσοφο»³⁰. Ἡ παραφορὰ τοῦ καινοφανοῦς συμπεριλαμβάνει πλέον ὄχι μόνο τὶς ιδέες καὶ τὰ ἐργαλεῖα ἀλλὰ καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς φορεῖς του. Αὐτὴ ἡ ἐπανάσταση τοῦ νεανισμοῦ (κατ' ἀντιπαράθεση μὲ τὸν “ageism”) γεννιέται ὅμως ἀπὸ τὴ φιληδονικὴ πριμοδότηση τοῦ παροντισμοῦ (*presenteeism*) καὶ τὴ συνακόλουθη καταφρόνηση τοῦ παρελθόντος, ὑποτασσόμενη βεβαίως

29. Ἡ ἐξωστρέφεια κάποιων ἀπὸ τοὺς σύγχρονους λ.χ. ἀγίους, οἱ ὁποῖοι ὑποδέχονταν καὶ εὐεργετοῦσαν τὶς χιλιάδες τῶν ἐπισκεπτῶν τους, δὲν ἀντιτίθεται οὔτε ἀναιρεῖ τὴν ἐσωτερικὴ, πολύμοχθη πνευματικὴ κατεργασία, τὴν ὁποία εἶχαν ἤδη ὑποστεί. Διότι αὐτὴ ἡ πνευματοκίνητη «ἐξωστρέφεια» θὰ μπορούσε νὰ περιγραφεῖ ὡς «ἡ εὐπειθὴς καὶ φρόνιμη καταδαπάνηση ἐνὸς πλεονάζοντος θησαυροῦ, ὡς ἐπιταγὴ ὅμως Θεοῦ, ὄχι ὡς κοινωνικὴ ἀνάγκη, καταναλωτικὴ δια-σκέδαση, ἀνακουφισμός, ἀναπτυξιακὴ δραστηριότητα, δημιουργικὸς ναρκισσισμός, καινοθηρικὴ ἐξοδος... Ἀντίθετα, ἦταν ἡ εἰσόδος καὶ ἡ δεξίωση τῶν ἀνθρώπων ψυχῶν στὰ “ταμεῖα τοῦ Θεοῦ”...». Αντ. Σμυρναῖος, «Ὅταν εἶσαι κάτι περίσσιο, σὰν ἄνθρωπος, εἶναι ἄνθρωπος; Ὅροι καὶ ὅρια μιᾶς εἰσόδου στὸν κόσμον τῆς ἐξωστρέφειας», στό: *Ἐσωστρέφεια: Διαπίστωση καὶ ἀντιμετώπιση ἐνὸς νεοελληνικοῦ φαινομένου*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2008, σ. 124.

30. Αντ. Σμυρναῖος, «Φιλοσοφώντας γιὰ καὶ μὲ τὰ παιδιὰ: Ὅταν ἡ φιλοσοφία συναντᾷ τὴν ἱστορία καὶ τὴν παιδαγωγικὴ», στό: L. Duncker, Χρ. Γκόβαρης (ἐπιμ.), *Φιλοσοφώντας, μὲ παιδιὰ στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο: Θεωρία καὶ Παραδείγματα*, ἐκδ. Διάδραση, Ἀθήνα 2020, σσ. 81-99.

στὸν χαρακτήρα ὅλων τῶν ἐπαναστάσεων, μὲ μία ὅμως ἀκόμη πιὸ ριζοσπαστικὴ θεώρηση³¹.

Ἀντίθετα, ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία, ἀκολουθώντας μιὰ μακραίωνη πνευματικὴ παράδοση καὶ ἄλλων θρησκευτῶν, πριμοδοτεῖ τὴν ἀνάδυση τῆς πνευματικῆς μαζι μὲ τὴν ἡλικιακὴ ὠριμότητα, ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων, μετὰ ἀπὸ ἐξαιρετικὴ μάλιστα ἄσκησις ἀλλὰ καὶ ταπείνωση, χωρὶς ταξίματα καὶ προσφορές. Ὁ ἅγιος εἶναι σὲ κάθε περίπτωσις ὁ γέροντας, μὲ τὴν πολυσήμαντη, ποιμαντικὴ σημασία αὐτοῦ τοῦ ὄρου³².

θ) Μία ἑνατη ἀντίστιξις γεννιέται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ στοχεύει στὴν ὑπηρεσία ὅχι τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως παραπλανητικὰ λέγεται, ἀλλὰ στὴν ὑπηρεσία τοῦ καταναλωτισμοῦ του, πολλαπλασιάζοντας τὴν ἀπόλαυση τῆς κατανάλωσης. Ὑπηρετεῖ τὴν ἡδονόφιλη διευκόλυνση, ἐθίζει στὴν ἄπονη εὐκολία, ὑπερθεματίζει πάνω στὸ ἐκάστοτε καινοτρόπο θέλημα τοῦ ἀνθρώπου, προπαγανδίζει τὴν ἐξάλειψη ὅλων τῶν ἐμποδίων μπρὸς στὴ λεωφόρο τῆς τέρψης, καταλήγοντας στὴν μετανεωτερικὴ ἡθικὴ τοῦ γούστου. Ὅλα πρέπει νὰ γίνουν νωρίτερα, γρηγορώτερα, ἐπιστημονικώτερα, ψηφιακώτερα, ἡδονικώτερα, καταναλωτικώτερα καὶ τελειότερα, κατασκευάζοντας ἔτσι ἓνα πλῆρες, καινοφανές, εὐγονικὸ πρόγραμμα.

Ἀντίθετα, ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία ὑπηρετεῖται ἀπὸ τὸν ἀσκητισμό, αὐτὴ τὴν ἀντι-καταναλωτικὴ καὶ οὐσιαστικὰ οἰκολογικὴ ροπὴ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, πρεσβεύει τὴν ἔμπονη δυσκολία, τὴν παιδαγωγία τοῦ θελήματος, μέσω λ.χ. τῆς νηστείας, τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῆς προσευχῆς

31. «Οἱ ἐπαναστάσεις ἔχουν ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικόν: ὅχι μόνο στρέφονται πρὸς τὸ μέλλον καὶ δίνουν ζωὴ σὲ κάτι τὸ πρωτόφαντο, ἀλλὰ κατασκευάζουν καὶ ἓνα φαντασιακὸ παρελθόν, τὸ ὁποῖο, συνήθως καὶ σὲ γενικὲς γραμμές, προσλαμβάνει ἀρνητικὰ χαρακτηριστικά... Σήμερα γνωρίζουμε πολὺ καλὰ ὅτι ὁ μῦθος τοῦ Μεσαίωνα, ὡς μιᾶς ἐποχῆς βαρβαρότητας, ἦταν ἀκριβῶς ἓνας μῦθος, κατασκευασμένος ἀπὸ τὴν κουλτούρα τῶν οὐμανιστῶν καὶ ἀπὸ τοὺς πατέρες θεμελιωτὲς τῆς νεωτερικότητος». P. Rossi, ὁ.π., σσ. 22, 23.

32. Ἡ σύγχρονη «ἐξαφάνισις» τοῦ γέροντα μέσα στίς συχνὰς καταγγελίες γιὰ τὸν γεροντισμὸ φαίνεται νὰ ἐντάσσεται μέσα στὸ πλαίσιο μιᾶς θρησκευτικῆς, πλέον, πολιτικῆς ὀρθότητος, ἡ ὁποία ἀπλῶς προωθεῖ μὲ χαρακτηριστικὴ ἑντασιὸν ἓναν ἐλευθεριάζοντα διανοητικόν, καὶ ὅχι μόνο, ἀτομικισμό, ποὺ δὲν ἐπιθυμεῖ καμμιά δέσμευση, ὑπερτονίζοντας βεβαίως κάποιες ἀκραῖες συμπεριφορὰς ποὺ δὲν παύουν νὰ ὑφίστανται, ὡς ἀνθρώπινες καταστάσεις.

ἀλλὰ καὶ ποικίλων ἄλλων σωματικῶν καὶ πνευματικῶν κακοπαθειῶν. Πρόκειται γιὰ πρακτικὲς καὶ βιώματα ποὺ ὑπονομεύουν καὶ ἀναιροῦν πλήρως τὴν κοσμικὴ ἐπανάπαυση, εἰδικὰ τοῦ σύγχρονου δυτικοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐπιλέγει πλεόν νὰ ἀσκηθεῖ μὲ ἐκείνο τὸ ἀλλόκοτο εἶδος ναρκισσιστικῆς κακοπάθειας ποὺ ἀποκαλεῖται fitness, extreme sports κ.λπ.

ι) Μία δέκατη ἀντίστιξη συντάσσεται μὲ τὴν ταχύτητα τῆς λειτουργίας καὶ τῆς ἐκδίπλωσης τῶν δυὸ αὐτῶν μεγεθῶν. Τὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακὸ λαχταρᾷ τὴν ἱλιγγιότητα, ἐπισπεύδει ἄμετρα τὰ σώματα ἀλλὰ καὶ τὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ἀπολαμβάνει νὰ ἀτενίζει τὸν ἄνθρωπο στὴν ποικιλότροπη ἐπιτάχυνσή του. Ἦδη μὲ τὴ Βιομηχανικὴ Ἐπανάσταση, τὴν ὁποία μάλιστα ὁ Βιριλιὸ ἀποκαλεῖ «Δρομοκρατικὴ Ἐπανάσταση», «ἡ ἰσχὺς θὰ ἐπενδυθεῖ στὴν ἐπιτάχυνση»³³. Ἡ φυγὴ τῆς πρὸς τὰ μπρὸς ἀποτελεῖ ἔνδειξη αὐτοῦ τοῦ ριζοσπαστικοῦ φυγοκεντρισμοῦ, τῆς ἀνειρήνευτης σχιζοειδείας ποὺ κατακλύζει τὸν ἄνθρωπο τῆς νεωτερικότητος καὶ τῆς μετανεωτερικότητος. Θέλει νὰ φύγει ἀπὸ παντοῦ: ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, παράγοντας μία ἀρμαθιά ἀπὸ δῆθεν ισόκυρους ἑαυτούς, νὰ φύγει ἀπὸ τὴ φύση, ἐκχερσώνοντας κάθε ἔδαφος, κάθε πτυχή καὶ κάθε ιδέα τῆς, ἀλλὰ νὰ φύγει καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους ἀνθρώπους, δῆθεν ἀγαπώντας τους ἀδιαφοροποίητα καὶ ἀνεύθυνα. Ὅπως ἔχουν τονήσει γνωστοὶ στοχαστές, ὁ διαρκῶς ἐπιταχυνόμενος αὐτὸς ἄνθρωπος ὑποφέρει ἀπὸ τὴν «τυρρανία τοῦ τροχαδισμού καὶ τὸν κινήσιμό»³⁴, τὸν «ἀμείλικτο καὶ φαιδρὸ συντηρητισμὸ τῆς κίνησης»³⁵, πάσχει ἀκριβῶς ἀπὸ μιὰ ἀκατάλυτη «δικτατορία τῆς κίνησης»³⁶.

Ἀντίθετα, ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία δὲν βαυκαλίζεται γιὰ καμμία φυγὴ πρὸς τὰ μπρὸς, διότι ἤδη λειτουργεῖ καὶ συντελεῖται μέσα σὲ μιὰ βίωση βραδυπορίας: οἱ ἀκολουθίες εἶναι ἀργές, οἱ ψαλμωδίες ἐκτενεῖς,

33. Π. Βιριλιό, *Καθαρὸς πόλεμος. Μιὰ συζήτηση μὲ τὸν Sylvere Lotringer*, μετάφρ. Ἀθ. Δρατζίδης, ἐκδ. Νησίδες, Σκόπελος 1997, σ. 50.

34. Ρ.-Α. Taguieff, *Παγκοσμιοποίηση καὶ δημοκρατία*, μετάφρ. Ν. Κούρκουλος, Ἐκδόσεις Εἰκοστοῦ Πρώτου, Ἀθήνα 2002, σ. 75.

35. Αἰ. Finkelkraut, ὁ.π., σ. 147.

36. Π. Βιριλιό, *Καθαρὸς πόλεμος*, ὁ.π., σ. 66.

ή προσευχή μακρόσυρτη, οί νηστείες κάποτε αφόρητα στάσιμες, ό άσκητικός τρόπος ζωής άπαιτεί μιὰ άπέραντα έπιβραδυντική κατατριβή με πράγματα που προχωρούν άργά, πολύ άργά, κατεργαζόμενος τὸ έξωτερικό αλλά και τὸ έσωτερικό σύμπαν του ανθρώπου και καθιστώντας συνεπώς την ύπομονή μέγιστη ανάμεσα στις άλλες άρετές.

ια) Μιὰ ένδέκατη αντίστιξη σχετίζεται, με θεμελιώδη μάλιστα και για τα δυο αυτὰ μεγέθη τρόπο, με τις προσδοκίες τους. Τὸ έπιστημονικό φαντασιακό φιλοδοξει νὰ έγκαθιδρύσει *άντικειμενικότητες*, μέσω ρασιοναλιστικῶν έκλογικεύσεων, οί όποιες θὰ πρέπει έπιπλέον νὰ προσληφθοῦν ως αναμφισβήτητες, άπόλυτες και συνεπώς καταναγκαστικά έπιβαλλόμενες βεβαιότητες σε όλόκληρη την οικουμένη. Έγκαθιδρυμένο μέσα στις θετικές έπιστήμες, διεκδικεί τὸν χαρακτήρα της καθολίκευσης και του άποκλειστικά νομογραφικού, ιδρύοντας νόμους για νὰ έγκλωβίσει τους ανθρώπους στην κάποτε άνοικτίρμονα έγκοσμιότητά τους. Πρεσβεύει πάντοτε και παντού τὸ θετικό, με συγκεκριμένο βεβαίως τρόπο προσδιορισμένο, έξιδανικεύοντας τὴ θετική σκέψη, ήτοι μιὰ νέα παραγωγή της παλαιᾶς θετικιστικῆς αντίληψης τῶν πραγμάτων, ή όποία εἶναι σε κάθε περίπτωση άπλως ή επικύρωση της ήγεμονίας του. Φαίνεται νὰ λησμονεῖ όμως και νὰ άπωθεῖ τὸ γεγονός ότι «κάθε νέα θετικότητα που έδραιώνεται στὸν κόσμο άποδεσμεύει μιὰ νέα άρνητικότητα, ότι κάθε πλήρες προκαλεῖ ένα κενό, ότι κάθε κορεσμός έπιφέρει μιὰ άγωνία, ότι ή πορεία του ανθρώπου συντελεῖται μέσα από τὴ διαλεκτική της ίκανοποίησης και του άνικανοποίητου, ότι οί πρόοδοι μεταθέτουν τὸ πεπερασμένο και τὸ ιδιαίτερο του ανθρώπινου όντος χωρὶς νὰ τὰ μειώνουν...», σύμφωνα με τὸν E. Morin³⁷.

Αντίθετα, ή Όρθόδοξη θεολογία περιστρέφεται συνεχώς γύρω από τὸν άξονα της έμπιστοσύνης, ή όποία γεννᾶ, κατὰ καιρούς, τόπους και ανθρώπους, βεβαιότητες *ιδιογραφικές*, έλεύθερες δηλαδή από αντικειμενικούς καταναγκασμούς. Τὸ Εὐαγγέλιο έξ άλλου, άποτελεῖ «τὴν έπιτομή και τὸ ενεργὸ μανιφέστο της έμπιστοσύνης»³⁸, της προ-

37. E. Morin, «Τὸ πνεῦμα τῶν καιρῶν», στό: Κ. Λιβιεράτος, Τ. Φραγκούλης (έπιμ.), *Η κοιλτούρα τῶν Μέσων. Μαζική κοινωνία και πολιτιστική βιομηχανία*, μετάφρ. Αμίκια Λυκιαρδοπούλου, Λένα Ζήση κ.ά., έκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1991, σ. 260.

38. Αντ. Α. Συμωναῖος, *Ίστοροῦμεν δι' έμπιστοσύνης*, ό.π., σ. 32.

σωποκεντρικῆς δηλαδὴ ἐλευθερίας, ἐφ' ὅσον εἶναι μία καὶ μοναδικὴ ἢ κοσμολογικὴ καὶ ἀνθρωπολογικὴ συνθήκη ποὺ τὸ ἴδιο μᾶς ὑποβάλλει: «βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι»³⁹. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ θολό, ἡμιδιαφανὲς τοπίο ἐπιχειρεῖ νὰ τὸ διαυγάσει ἢ ἐμπιστοσύνη στὸν Θεὸ καὶ ὄχι ἡ ἐπιστημονικὴ ἀποκρυπτογράφηση τοῦ μυστηριώδους χαρακτήρα του.

ιβ) Τέλος, μία δωδέκατη ἀντίστιξη ἔγκειται στὸ ἐξαιρετικὰ ἰδιάζον στὴ θρησκευτικότητά γερονδὸς τῆς παράκλησης. Ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία δὲν εἶναι αὐτο-αναφορικὴ, δὲν ἐξαντλεῖται στὸν ἑαυτὸ της καὶ τὶς κατακτήσεις της, ἔστω τίς «πνευματικές», ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακό, ἀλλὰ συνεχῶς αἰτεῖται παρακλητικὰ τὴν ἐξ ὕψους ἐπικουρίαν τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἑκατομμυρίων ἁγίων-μεσιτῶν. Ἡ ὅλη δομὴ καὶ λειτουργία της, ἀκόμη καὶ ὅταν ἀναλύει καὶ συνθέτει, οὐσιαστικὰ καθικετεύει καὶ ἐκλιπαρεῖ, ἐπαιτώντας, πάντοτε ἀπὸ ψηλά, ὄχι μόνο τίς ἔννοιες καὶ τίς λέξεις ἀλλὰ τὴν ἴδια τὴν ἱκανότητα τῆς δογματικῆς, ἐκκλησιολογικῆς κ.λπ. ἀνάλυσης καὶ σύνθεσης. Ἀναμένει ἀκατάπαυστα τὸ ἔλεος καὶ τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖο πρωταρχικὰ εὐχαριστεῖ καὶ δοξολογεῖ, ὑπακούοντας στὸ ἰδιόμορφο τρίπτυχο δοξολογίας, εὐχαριστίας καὶ παράκλησης, μέσα στὸ ὁποῖο ἀναπαύεται ἐκείνη ἡ παράδοξη γιὰ ρασιοναλιστικούς ὀφθαλμοὺς λειτουργικὴ ἐπίκληση: «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα». Μία τέτοια λειτουργία τῆς Ὁρθόδοξης θεολογίας εἶναι ὁμοίως πλήρως ἀσύλληπτη ἀπὸ τὸ κοσμοκρατικὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακό, μέσα στὸ ὁποῖο δὲν βρίσκει καμμία θέση τὸ ἔλεος ἀλλὰ μόνο ἡ ἰσχὺς, συχνὰ στὶς σκληρότατες ἐκδοχές της.

Ἐπίλογος

Ἐπιχειρώντας νὰ ἀφουγκραστοῦμε καὶ νὰ σκιαγραφήσουμε αὐτὲς τίς δώδεκα τοὐλάχιστον ἀντιστίξεις ἀνάμεσα στὸ ἐπιστημονικὸ φαντασιακό καὶ στὴν Ὁρθόδοξη θεολογία, θεωροῦμε ἤδη πιθανὸ ὅτι ὑπάρχουν πολὺ περισσότερες, οἱ ὁποῖες, ὅπως εἴπαμε, ἰσχύουν οὐσιαστικὰ ὄχι

39. Α' Κορ. 13, 12.

μέσα στη δική μας επαναπαυτική καθημερινότητα, που μειγνύει με χαρακτηριστική ευχέρεια «τὰ πάντα μετὰ τὰ πάντα», κατὰ τὴν καίρια μετανεωτερικὴ προσταγή⁴⁰, ἀλλὰ μέσα στὸ δυναμικὸ καὶ σκληροτράχηλο πεδίο τῆς ἀγιότητας.

Σὲ κάθε περίπτωση, ἐπιζητώντας τὸν γόνιμο διάλογο αὐτῶν τῶν ἀντιστίξεων μετὰ τὰ κυρίαρχα σήμερα ἀφηγήματα τῆς σύγκλισης καὶ τῆς συνοδοιπορίας, ὀφείλουμε κατ' ἀρχὴν νὰ διαπιστώσουμε ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ ὑπονομευμένη, ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ, συνομιλία, ἀκριβῶς λόγω τῆς ἰσχύος της, τῆς μακροχρόνιας εἰδωλοποίησής της καὶ τῆς ὑπερδυναστικῆς της προφάνειας⁴¹. Ἐχοντας ὅλοι οἱ ἄνθρωποι κατηχηθεῖ ἐντατικὰ καὶ συστηματικὰ στὴν ὑπακοή σὲ αὐτὴν τὴν ἐπικράτεια τοῦ ἐπιστημονικοῦ φαντασιακοῦ, ὥστε ὁ λόγος τοῦ νὰ ἔχει γίνῃ ὁ πλέον προφανής, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ κυρίαρχος λόγος, δηλαδὴ ὁ ἐκάστοτε λόγος τοῦ Κυρίου, διολισθαίνουν πολὺ εὐκόλα στὸ νὰ θεατρίσουν κάθε διαφορετικὸ λόγο ὡς περιθωριακὸ, γραφικὸ, ἀνόητο ἢ ἐνίοτε τρομοκρατικὸ. Τὸ ὅτι ὁ διάλογος αὐτὸς εἶναι ὑπονομευμένος φαίνεται ἐπίσης καθαρὰ καὶ ἀπὸ τὶς προσπάθειες τῶν περισσοτέρων νὰ βροῦν πλῆθος δικαιολογιῶν καὶ κομφῶν ἢ ἀτεχνῶν ἐκλογικεύσεων γιὰ νὰ ἐξαγιάσουν τὶς τεχνοεπιστήμες, νὰ ὑμνολογήσουν τὸ ἀμόλυντο πρόσωπό τους, τὸ ὁποῖο βεβαίως δὲν μποροῦν νὰ μὴν παραδεχθοῦν ὅτι διαστίζεται ποῦ καὶ ποῦ ἀπὸ κάποιες ἀνυπόφορες, δυστυχῶς γιὰ τὸν ἐξιδανικευτικὸ τους οἴστρο, κηλίδες ἢ «ἀτυχήματα»⁴². Καταθέτουν πρῶτα τὰ διαπιστευτήριά τους στὴν

40. Π. Κονδύλης, *Ἡ Παρακμὴ τοῦ Ἀστικοῦ Πολιτισμοῦ: ἀπὸ τὴ μοντέρνα στὴ μεταμοντέρνα ἐποχὴ καὶ ἀπὸ τὸ φιλελευθερισμὸ στὴ μαζικὴ δημοκρατία*, ἐκδ. Θεμέλιο, Ἀθήνα 2009, σ. 64.

41. «Γιατί, τί ἄλλο εἶναι τὸ προφανές, παρὰ αὐτὸ ποῦ ἀντιστέκεται σὲ κάθε ἐπιθυμία αἰτιολόγησης τῆς παρουσίας του, δηλ. τῆς ἰσχύος του, γιατί ἐκπέμπει στοὺς γύρω του μιὰ βαριά, ναρκωτικὴ ραθυμία ἀκόμη καὶ νὰ τὸ δοῦν. Γιατί τὸ προφανές, παρ' ὅτι εἶναι πασιδῆλο, εἶναι πρωτίστως “ἀόρατο” καὶ αὐτὸ συμβαίνει γιατί ἔχει τὴν σημαντικὴ ιδιότητα-ἰκανότητα νὰ παρασιτεῖ. Ἡ προφάνεια εἶναι παρασιτικὴ τῆς σκέψης, τῆς κριτικῆς διάνοιας, τρέφεται ὑποῦλα ἀπὸ τὴ ζωτικότητά της, προσομοιώνεται τὶς ἐπιθυμίες της, συσχηματίζεται μετὰ τὶς τεχνικές της, παρενδύεται τὰ ὁράματά της...». Ἀντ. Σμυρναῖος, *Λατρεία καὶ νεύρωση στὴν Παιδαγωγικὴ τῆς Καινοτομίας: σημειώσεις σὲ μιὰ μετανεωτερικὴ φιλοσοφία τῆς παιδείας*, ἐκδ. Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας, Ἀθήνα 2009, σσ. 17-18.

42. Γιὰ τὴ διαφωτιστικὴ ἀντίληψη τῆς ἱστορίας, ὡς ἀκατάπαυστης καὶ πάντοτε θετικῆς προόδου, «οἱ καταστροφές τῆς νεωτερικότητας –ὅπως οἱ δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, τὸ Ἀουσβιτς καὶ ἡ Χιροσίμα, οἱ ἀποικιακοὶ καὶ ἱμπεριαλιστικοὶ πόλεμοι, ἡ καταστροφὴ

ήγεμονικότητα τοῦ ἐπιστημονικοῦ φαντασιακοῦ, ὡς παρορμητικοὶ ὑπ-ήκοοι, καὶ κατόπιν, κάποτε, εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφράσουν τὶς ἐπιφυλάξεις τους στὴν ἐνδεχόμενη ἐπικινδυνότητά του. Ἀλλὰ εἶναι ὁ Βιριλιὸ ποὺ θὰ τονίσει ἀκριβῶς ὅτι «οἱ ἐφευρέσεις, τὰ δημιουργήματα τῶν ἐπιστημόνων εἶναι αἰνίγματα ποὺ ἐπεκτείνουν τὸ πεδίο τοῦ ἀγνώστου, διευρύνουν κατὰ κάποιο τρόπο τὸ ἄγνωστο... Ἡ ἐπιστήμη ἀναπτύσσει ὅ,τι δὲν εἶναι ὀρθολογικό... Τὸ πρόβλημα εἶναι τὸ ἐξῆς: ἡ τεχνολογία εἶναι αἰνίγμα. Ἄρα, ἂς μελετήσουμε τὸ αἰνίγμα, ὅχι μόνο τὴν τεχνολογία»⁴³.

Αὐτὸς ὅμως ὁ πάντοτε μυστηριώδης καὶ ἀλυσιτελὴς χαρακτήρας τοῦ ἴδιου τοῦ ἐπιστημονικοῦ φαντασιακοῦ⁴⁴ συγκροτεῖ καὶ τὴν προσδοκία μιᾶς ριζοσπαστικῆς ἐπανεξέτασης τῆς ἡγεμονίας του. Διότι, «τὸ νὰ εἶναι κάτι μυστηριώδες σημαίνει ὅτι ὑπάρχει ἔργο νὰ γίνει, ὅχι μόνο ἀπὸ τὸν ἀφηγητὴ, ὅχι μόνο ἀπὸ τὸν συγγραφέα, ὅχι μόνο ἀπὸ τὸν κληρικό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον, τὸν ἀναγνώστη, τὸν ἐμπιστο. Δὲν ὑπάρχει τέλος στὸ μυστήριον, μόνο ἄλλη μιὰ μετάφραση, ἄλλη μιὰ ἀφήγηση...»⁴⁵.

τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ὁ κίνδυνος ἐνὸς πυρηνικοῦ ὀλοκαυτώματος τὸ ὁποῖο θὰ θέσει τέρμα στὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπινου εἴδους– ἐμφανίζονται ὡς ἀπρόβλεπτα ἀτυχήματα, ὡς θλιβερὰ ἀλλὰ περιθωριακὰ περιστατικὰ στὴ διαρκὴ Μεγάλῃ Κίνησιν τῆς Βελτίωσης». Μ. Löwy, ὁ.π., σ. 304. Γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ὑποχρεωτικῆς συμπερίληψης τοῦ ἀτυχήματος στὴ σύγχρονη «θεολογία» τῆς Προόδου βλ. ἐπίσης Π. Βιριλιό, *Τὸ προπατορικὸ ἀτύχημα*, μετάφρ. Βασ. Τομανᾶς, ἐκδ. Νησίδες, Θεσσαλονίκη 2005.

43. Π. Βιριλιό, *Καθαρὸς πόλεμος*, ὁ.π., σσ. 66, 67.

44. Ὁ μυστηριώδης αὐτός, μυστικιστικὸς χαρακτήρας τοῦ ἐπιστημονικοῦ φαντασιακοῦ διερευνᾶται ἤδη στὴν περίπτωσιν λ.χ. τῶν ἀλγορίθμων, οἱ ὁποῖοι μετέχουν, ἀναπαράγουν καὶ διασπείρουν ἓνα ἰσχυρὸ μυθολογικὸ πλαίσιο, ὅπως ἔχει πρόσφατα ὑποδειχθεῖ ἀπὸ κάποιους ἐρευνητές. Βλ. J. Cheney-Lippold, *We are Data. Algorithms and the Making of Our Digital Selves*, New York University Press, New York 2017· F. Pasquale, *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*, Harvard University Press, Cambridge, MA. 2015· Ed. Finn, *What Algorithms Want. Imagination in the Age of Computing*, The MIT Press, Cambridge, Mass. 2017 καὶ S.-H. Hong, *Technologies of Speculation. The Limits of Knowledge in a Data-Driven Society*, New York University Press, New York 2020.

45. G. Dening, "Writing, rewriting the beach. An essay", in: A. Munslow & R. A. Rosenstone (eds.), *Experiments in Rethinking History*, Routledge, New York and London 2004, σ. 32.

SUMMARY

Scientific Imaginary vs. Orthodox Theology: Convergence, Coexistence, or Counterpoint?

By Antonis Smyrnaioi, *Professor*
University of Thessaly

This presentation, differentiating science from scientific imaginary, attempts to articulate some reservations in the narratives of convergence and companionship between scientific imaginary and the Orthodox theology, as they appear in the field of contemporary religious people. Then, it will try to detect twelve at least counterpoints, which differentiate the conditions for science imaginary and Orthodox theology to converge or go hand in hand. These contrasts concern the concepts of knowledge and wisdom, the spirit of innovation, the narcissistic self-promotion of the scientist, the Will to Power, the fear of death, the glorification of complexity, the extroversion, the exaltation of genius youth, the consumerism, the dizzying acceleration, the establishment of objectivities, and, finally, the act of supplication.